

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
кафедра практичної психології**

**Психологічні особливості сексуальності жінок
періоду ранньої дорослості**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 2 курсу, 604 групи

Кокош Філіпп Ілліч

Керівник:

доктор медичних наук,

професор Кушнір І.Г.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедрою _____ доц. Радчук В.М.*

АНОТАЦІЯ

Студент 2 курсу, 604 група

Кокош Ф.І.

Психологічні особливості сексуальності жінок періоду ранньої дорослості
Психологія (053, Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича; Чернівці, 2023)

У роботі проаналізовано сутність поняття «сексуальність». Окреслено наукові підходи і напрями, в яких його досліджують. Розкрито особливості формування зрілої сексуальності у контексті психоаналізу З. Фрейда, сучасного психоаналізу П. Куттера, теорії стосунків, тілесно-орієнтованої традиції, контексті любові. Розглянуто особливості психосексуального розвитку жінки. Визначено релевантний психодіагностичний інструментарій для вивчення означеного феномена. Досліджено складники кохання, зокрема «близькість», «пристрасть», «відданість»; особливості сексуальних фантазій; типи сексуальних сценаріїв. Описано кореляційні зв'язки між особистісними характеристиками та складниками сексуальності.

Ключові слова: сексуальність, зріла сексуальність, психосексуальний розвиток жінки, рання дорослість, тріада кохання, сексуальні фантазії, тип сексуального сценарію, особистісні характеристики.

ABSTRACT

2nd year student, group 604

Kokosh F.I.

Psychological features of women's sexuality in early adulthood
Psychology (053, Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovich;
Chernivtsi, 2023)

The work analyzes the essence of the concept of "sexuality". Scientific approaches and directions in which it is researched are outlined. The peculiarities of the formation of mature sexuality in the context of Z. Freud's psychoanalysis, P. Kutter's modern psychoanalysis, relationship theory, body-oriented tradition, and the context

of love are revealed. Peculiarities of psychosexual development of a woman are considered. The relevant psychodiagnostic toolkit for the study of this phenomenon has been determined. The components of love, including "closeness", "passion", "devotion" have been studied; features of sexual fantasies; types of sexual scenarios. Correlations between personal characteristics and components of sexuality are described.

Key words: sexuality, mature sexuality, psychosexual development of a woman, early adulthood, triad of love, sexual fantasies, type of sexual scenario, personal characteristics.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	ФЕНОМЕН СЕКСУАЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1	Поняття сексуальності та його дослідження у зарубіжній і вітчизняній психології	9
1.2	Особливості формування зрілої сексуальності	19
1.3	Особливості психосексуального розвитку жінки	26
РОЗДІЛ 2	ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНОК ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ	34
2.1	Організація дослідження, характеристика вибірки	34
2.2	Методи і методики дослідження	35
РОЗДІЛ 3	РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНОК ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ	45
3.1	Дослідження особливостей кохання	45
3.2	Дослідження сексуальних фантазій	49
3.3	Дослідження типів сексуальних сценаріїв	55
	ВИСНОВКИ	60
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	62
	ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема сексуальності з давніх часів була і залишається досі невичерпною для життєвої мудрості та наукових досліджень у різних наукових дискурсах – філософському, біологічному, соціологічному, медичному, психологічному тощо.

Зазначмо, що упродовж багатьох десятиліть аж до середини ХХ століття у культурному та науковому планах дослідження проблем сексу та сексуальності людини фактично були заборонені. У форматі медичних досліджень переважно вивчали патологічні аспекти цієї проблеми [14, с. 90].

Феномен сексуальності охоплює особливу сферу особистості, яку в межах психології почали досліджувати порівняно недавно. Тепер психологічну теорію і наукові прикладні дослідження поповнює інтимно-особистісна тематика, в контексті якої набуває актуальності аспект визначення особистісних параметрів сексуальної реалізації сучасних жінок. У цьому зв'язку філігранна природа сексуальності потребує поглибленого вивчення індивідуально-психологічних характеристик жіночої сексуальності, що в подальшому уможливить розробку профілактичних і корекційних програм, спрямованих на подолання інфантильних комплексів психосексуального розвитку жінки.

Концепт «секс» різні дослідники та представники наукових напрямів і шкіл тлумачать по-різному: зокрема, за допомогою сексу започатковують життя, а, відтак – забезпечують продовження роду; задовольняють статевий потяг і фізіологічну потребу організму; секс розуміють як близькі людські взаємини; те, що відокремлює дітей від дорослих, батьків; його пов'язують із соромом; вагітність є матеріальним вираженням сексуального задоволення; секс вважають вищим ступенем спілкування; мистецтвом. Етимологія терміну «секс» полягає у тому, що воно має англійське походження («sex») і в перекладі означає «стать». Вперше в цьому значенні поняття було вжито в 1929 році.

Суб'єкт переживає і виражає сексуальність через бажання, самооцінку, дії, ролі, установки, думки та цінності, а також здатності встановлювати, зберігати й підтримувати взаємини, переживати почуття любові, суму та болю. Це, власне те, що пронизує й наповнює майже щомоментно людське життя, як особисте, так і суспільне.

Переживання сексуальності зумовлює у людей доволі різні, часто і діаметральні почуття – насолоди-сорому, чи, скажімо, ніжності стосунків-запеклої боротьби статей. Наявність розмаїття низки підходів і концепцій, які різняться за своїм об'єктом дослідження і категорійно-поняттєвим апаратом, у плані розуміння сутності феномена сексуальності людини можна констатувати відсутність єдиного методологічного підходу щодо вивчення цієї проблеми.

Феномен сексуальності людини вчені досліджували в зарубіжній і вітчизняній науковій літературі. Зокрема, розкрито: біологічний аспект (J. Pfaus, L. Scerkowski); медичний і сексологічний (С. Григорян, І. Гурвич, В. Кришталь та інші); філософський і соціокультурний (S. Ainsworth, R. Baumeister, S. Kern та інші); загальнопсихологічний (В. Гупаловська, С. Діденко, Дж. Мани, Б. Мартель, Н. Стрілець та інші); статеві та гендерні стосунки (С. Бем, Ш. Берн, Дж. Мани, О. Кочарян та інші); сексуальні установки (В. Гупаловська, Н. Стрілець, П. Хубер та інші); любов і сексуальність (Е. Берн, Е. Гідденс, Б. Мартель та інші).

Останні напрацювання 2018 – 2023 рр. українських науковців присвячено дослідженням: особливостей сприйняття тілесності і сексуальних установок жінок (Т. Зозуль) [11]; сучасних підходів вивчення проблеми сексуальності (А. Кононенко) [14]; трансформації сексуальних цінностей у сучасній Україні (В. Кравець) [15]; особливостей типу прив'язаності у сприйманні романтичних стосунків чоловіків і жінок (З. Крижановська, К. Бабак) [16]; типів індивідуального еротичного коду в жінок (К. Седих, Т. Зозуль) [20]; психотехнологій у роботі зі сексуальністю (О. Федик) [22];

особливостей сприйняття власної сексуальності жінками різних вікових категорій (Л. Свиридова, Е. Крайніков) [19].

Водночас закордонні вчені зосередили свою увагу на вивченні: сексуального функціонування пізнього підліткового віку та молодих людей у стосунках (Е. Byers and al.) [26]; сексуальної функції та психічного здоров'я іранських вагітних жінок під час пандемії COVID-19 (F. Effati-Daryani and al.) [28]; соціально-культурних факторів жіночого сексуального бажання і сексуального задоволення, інтуїції (М. Evensen) [29]; особливостей випадкового сексу (Е. Fernández and al.) [32]; емпіричних моделей сексуальності (S. Gangestad and al.) [35]; особливостей сексуального задоволення серед пар, ролі орієнтації прихильності та сексуальних мотивів (А. Gewirtz-Meydan and al.) [36]; жіночого сексуального задоволення та сексуальної ідентичності (L. Holt and al.) [38]; сексуального нарцисизму (V. Klein and al.) [40]; біо-психо-соціальних факторів, які впливають на сексуальну самооцінку жінок (R. Potki and al.) [46]; психосоціальних і поведінкових аспектів жіночого сексуального задоволення (J. Reis and al.) [47]; гендерних відмінностей у зв'язку між сексуальним задоволенням і якістю життя (K. Stephenson and al.) [53]; впливу особистих і партнерських рис на сексуальність (J. Velten and al.) [56].

Попри наявність низки напрямів і аспектів дослідження окресленої проблеми, простежується недостатня кількість психологічних досліджень, які б розкривали психологічні особливості сексуальності жінок періоду ранньої дорослості.

Об'єкт дослідження – сексуальність жінок періоду ранньої дорослості.

Предмет дослідження – психологічні особливості жіночої сексуальності в ранній дорослості.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити психологічні особливості сексуальності жінок періоду ранньої дорослості.

Гіпотезою дослідження виступило припущення про те, що існує взаємозв'язок особистісних характеристик зі складниками сексуальності.

Завдання дослідження:

1. Теоретично проаналізувати феномен сексуальності.
2. Розкрити проблеми формування зрілої сексуальності.
3. Окреслити особливості психосексуального розвитку жінки.
4. Емпірично дослідити та проаналізувати особливості взаємозв'язків особистісних характеристик зі складниками сексуальності.

Дизайн дослідження. У дослідженні взяли участь 40 респонденток віком 22-26 років, які не перебувають у шлюбі (і не перебували) та не народжували дітей, однак мають досвід емоційних і сексуальних стосунків з чоловіками. Опитування проведено на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича зі студентками 5-6 курсів.

Для досягнення поставленої мети й реалізації окреслених завдань використано низку **методів**:

- *теоретичних* (аналіз і синтез, конкретизація й узагальнення основних наукових положень у форматі розглядуваної теми);

- *емпіричних* – методів письмового опитування – тестування і анкетування, реалізованих шляхом застосування релевантного психодіагностичного інструментарію, а саме: 1) Опитувальника тріади кохання (Р. Стернберг); 2) Анкети для виявлення типів сексуальних фантазій (W. Masters, V. Johnson & R. Kolodny); 3) Анкету для виявлення типів сексуального сценарію А. Тьомкіної; 4) Багатофакторного методу вивчення особистості (L. Sobchik);

- *математично-статистичних* – обчислення відсотків, кореляційний аналіз. Статистичну обробку емпіричних даних отриманих результатів дослідження здійснювали за допомогою стандартизованого пакету комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics 22.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який налічує 57 джерел (32 з них – іноземною мовою). Містить 1 таблицю і 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ФЕНОМЕН СЕКСУАЛЬНОСТІ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Поняття сексуальності та його дослідження у зарубіжній і вітчизняній психології

Сексуальність є одним із ключових трендів XXI століття. Нею зваблюють, заманюють і маніпулюють. Вона є фундаментом для вибудови реклами. Її обіцяють «ввімкнути» за кілька днів перебування на відповідному тренінгу. Водночас, переважна більшість індивідів відводить сексуальності лише одну функцію – репродуктивну (для продовження роду), і не вбачає її поза цим контекстом. Однак, попри те, що ми живемо у добу вільного доступу до інформації (принаймні, у плані сексуальності), сексуальна культура та обізнаність у цій сфері бажають бути кращими.

Загалом, під сексуальністю розуміють:

- низку фізіологічних і психічних реакцій, дій і переживань, пов'язаних із проявом і задоволенням статевого потягу;
- здатність насолоджуватися та дарувати насолоду; себто, власне бажання, якщо визнавати, що в основі будь-якого бажання лежить сексуальне підґрунтя; це сутність кожної жінки та кожного чоловіка;
- стрижневий аспект людського буття впродовж життя; вроджена потреба і функція людського організму; охоплює стать, гендерні ідентичності та ролі, еротизм, інтимність, задоволення, сексуальну орієнтацію, репродукцію (згідно з Всесвітньою Організацією Охорони здоров'я).

Якщо ж апелювати до авторських тлумачень окресленого поняття, то, скажімо, на переконання американських дослідників В. Мастерса і В. Джонсона, чіткої й однозначної відповіді на питання «Що таке сексуальність?» немає. Якщо слово «секс» переважно вживають у буденному

житті задля позначення статевого акту, то термін «сексуальність» значно ширший і охоплює все те, що пов'язане з сексом. Інакше кажучи, сексуальність – це комплексна характеристика людини, а не лише її здатність до еротичної реакції. Проте зауважмо, що вчені досі не знайшли пояснень, у чому саме полягає її сутність [1].

Г. Келлі також вважає, що сексуальність є доволі широким поняттям, яке, до речі, пов'язане чи не з усіма аспектами буття людини. Аби достеменно зрозуміти й збагнути, що таке людська сексуальність, потрібно розглянути її в розмаїтті проявів.

Прихильниками попереднього контексту розуміння сексуальності є гавайський і канадський психологи – Р. Корсіні та А. Ауербах [27]. На думку вчених, сексуальність людини є широкою сферою функціонування, починаючи від провідних фізіологічних відмінностей між жінками та чоловіками і завершуючи рисами, які характеризують фемінність і маскуліність, маніфестну і латентну сексуальну поведінку. Саме всеосяжністю людської сексуальності зумовлено міждисциплінарність у її дослідженні.

Феномен сексуальності розглядають з позицій таких наукових підходів:

- медико-біологічного (у його межах здійснюють вивчення анатомії та фізіології статевої системи людини, фізіології статевого акту, нейрогуморальної регуляції статевої функції, статевих розладів і методів їх лікування);

- соціокультурного (у його форматі досліджують особливості впливу культурних традицій на сексуальну поведінку індивіда в різних країнах і за різної доби, а також норми сексуальної поведінки носіїв різних етнічних спільнот, поколінь, зокрема формування статоворольових стереотипів);

- психологічного (у контексті цього підходу формують і розвивають психологію сексуальності, предмет якої залишається поки не чітко окресленим).

У цьому зв'язку психоаналіз став одним із найупливовіших психологічних напрямів і концепцій ХХ століття, представники якого намагалися подолати доволі жорсткий біологічний детермінізм у розумінні сексуальності. Так, відомий австрійський психолог, психоаналітик, невролог і психіатр З. Фрейд [23] вважав, що сексуальність – це властивість, яка є незалежною від репродукції та не зводиться до генітальних переживань. На переконання вченого, сексуальність є не приватним аспектом життя людини, а її основою. Підхід до вивчення сексуальності не обмежується дослідженням психіки, а береться до уваги й індивідуальний психічний розвиток і кореляція індивідуального сексуального досвіду з культурними нормами, розглядається розуміння поняття «сексуальний символізм», а також витоки ключових сексуальних табу й заборон.

У межах психоаналізу здійснено найбільш глибинний і революційний аналіз сексуальності. З. Фрейд зазначав, що сексуальність – це не функція статі, яку зводять до репродуктивності, а елемент психічної реальності особистості. Доволі значний інтерес зумовлює положення його теорії щодо лібідо. Останнє, за Фрейдом, є єдиним джерелом всієї психічної енергії, що вказує на органічну кореляцію сексуальних і несексуальних переживань, зокрема на можливість переходу одного в інше. Себто сексуальність не може розумітись поза цілісною особистістю, а особистість, відповідно, без її сексуальних переживань. Під впливом соціально-психологічних факторів сексуальної соціалізації має здійснюватись взаємодія соціального та природного в розвитку сексуальності. З. Фрейд також зазначав, що сексуальні потяги дитини залишаються активними з дитинства й виражаються у формах смоктання і ковтання. За теорією вченого, любов дитини до батьків зумовлено сексуальним потягом. Дитина розвиває останній до одного з батьків, протилежного за статтю, і водночас відчуває суперництво щодо іншого. Фрейд маркує це «едіповим комплексом». Отже, підростаючи, дитина вирішує свій «едіпів комплекс». Ідеї вченого психолога мають неабиякий вклад у розуміння сексуальності у контексті інфантильної сексуальності. Отож значення

останньої окреслюється не лише своєю уразливою і складною природою, а й силою впливу на доросле сексуальне життя. Зазначмо, що досягнення статевої зрілості не є ідентичним до сексуальної зрілості. Інфантильні травми є генезою і передумовами утворення низки порушень і патологій.

Дослідженням сексуальності приділяли увагу й інші представники психоаналізу. Зокрема, К. Хорні [1] відступила від фрейдистської ортодоксії у зв'язку з незгодою із поясненням її в рамках жіночої сексуальності. Вчена вважала, що З. Фрейд приділяв значну увагу статевому інстинкту. К. Хорні наголошує на залежності сексуальної задоволеності від ставлення до своєї гендерної ролі. На її думку, задоволеність шлюбом також визначають якість сексуальних стосунків і внутрішня установка щодо партнера.

Низка дослідників сексуальність розглядають у контексті любові. Зокрема, Е. Фромм [34] не підтримує З. Фрейда в тому, що сексуальне бажання і є проявом потреби у любові. На думку Фрейда, сексуальне бажання – це результат хімічних процесів, у результаті яких у тілі виникає хворобливе напруження, яке шукає виходу. Натомість Фромм акцентував на тому, що Фрейд ігнорує психобіологічний аспект сексуальності, жіночу й чоловічу полярності та природну потребу її подолання шляхом злиття. Автор наголошує на необхідності подальшого розвитку системи міжособистісних взаємин, її перенесенні та поглибленні психологічного вимірювання в біологічне й екзистенційне.

Сексуальні сценарії схарактеризовують сексуальну культуру, засвоєну індивідом, і ту, яка стала певним сегментом його особистості, а відтак керує поведінкою зсередини, утворюючи частину його диспозицій. Сексуальні сценарії охоплюють те, що в культурі вважають сексуальністю, і те, що особистості визнають за сферу сексуального. Сценарні одиниці виявляють у низці аспектів сексуального життя індивіда. Сценарії сприяють осмисленню внутрішніх станів, а також у формуванні послідовності сексуальних дій; установленні допустимих меж сексуальних реакцій; пов'язують несексуальні аспекти життя із певними сексуальними переживаннями.

Зріла сексуальність впливає зі стадій сексуального розвитку в дитинстві. На думку З. Фрейда [23], генітальна стадія є вершиною розвитку та зрілості. Остаточна та кінцева сформованість статевої системи відбувається на цій стадії тоді, коли стають можливим еякуляція, оргазм, вагітність. Оргазм у поєднанні з еротичними задоволеннями прегенітальних стадій, дає плоди цілком дорослого вираження сексуального інстинкту.

Зазначмо, що загалом у вітчизняній психології дослідження проблеми сексуальності є несистемними та поодинокими. Зокрема, у цьому плані варто відзначити роботи навчального, навчально-методичного та наукового спрямування, а саме:

1) Підручник «Сексологія та сексопатологія» (автор М. Бойко) [3], у якому викладено теоретичне та практичне підґрунтя сексології і сексопатології; представлено сучасний погляд на сексуальну орієнтацію та парафілії; описано базові методи діагностики й лікування сексологічних захворювань жінки та чоловіка тощо.

2) Підручник за аналогічною назвою – «Сексологія та сексопатологія» (автори Б.М. Ворнік, Є.В. Кришталь) [4], у якому наведено оновлені найбільш значущі для практики результати клініки, діагностики, лікування та корекції сексуальних розладів у чоловіків, жінок, дітей, а також особливості їхнього прояву в індивідів, які перебувають у стосунках, і у самотніх людей. З першої та до останньої сторінки у підручнику автори розкрили нові аспекти проявів сексуальності людини та її порушень. З урахуванням світових досягнень у сексопатології на високому професійному рівні авторами висвітлено такі теми: «Порушення сексуального здоров'я», «Діагностика порушень сексуального здоров'я», «Методи лікування порушень сексуального здоров'я», «Психопрофілактика порушень сексуального здоров'я», «Сексуальні розлади у чоловіків та жінок». Додатково внесено й розділи «Психофізіологічні прояви сексуальності чоловіків та жінок», «Класифікація порушень сексуального здоров'я». У додатках представлено уніфікований Клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної

(високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКППМД) «Гендерна дисфорія», затверджений МОЗ України, в якому містяться новітні вимоги доказової медицини та позиції забезпечення наступності медичної допомоги з міжнародних стандартів.

3) Навчальний посібник «Психологія сексуальності» (автор О.Д. Питлюк-Смеречинська) [17], у якому систематизовано викладено сучасні уявлення про сексуальність і конституційно-особистісні, ціннісні варіації сексуальної поведінки людини. Приділено увагу питанню методів діагностики низки аспектів сексуальності чоловіків і жінок. Розкрито закономірності психосексуального розвитку, особливості прояву юнацької, підліткової та дитячої сексуальності. Висвітлено динамічні особливості любовного переживання. Описано особистісні характеристики, які гальмують і перешкоджають повноцінним інтимним взаєминам. Метою навчального посібника є формування гуманістичного, толерантного ставлення до проявів сексуальності та сексуальної поведінки, сприйняття особистості такою, якою вона є. Видання адресовано студентам, які обрали своїм фахом психологію, педагогіку й інші гуманітарні спеціальності.

4) Україномовне науково-популярне видання «Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку» (автор Е. Берн) [2] «ілюструє» потаємну «жіночу» та «чоловічу» силу; описує, як «користуватися» статевими органами; розкриває механізми збудження та прописує «інструкції з користування» власним тілом; роз'яснює, що таке секс по дружбі, або як впливає статеве життя на стосунки з навколишніми; «польоти у космос» та оргазм – і чому це вдається одиницям; і чи є насправді щось спільне між сексом і коханням.

5) Неабиякий інтерес зумовив науковий доробок Ю. Кашпура [13], присвячений дослідженню генези сексуальних уявлень особистості у період дорослішання. Автор детально проаналізував наукові підходи вивчення означеного феномену в зарубіжній і вітчизняній психології; визначив зміст, сутність і структуру сексуальної самосвідомості особистості у підлітковому та юнацькому віці. Експериментально дослідив складники сексуальної

самосвідомості, особливості вікової динаміки та гендерні відмінності цього особистісного утворення в юнаків і підлітків. Розробив психологічну модель сексуальної самосвідомості як системи сексуальних уявлень особистості у період дорослішання; визначив критерії та рівні згаданого феномену. У процесі емпіричного дослідження автор довів доцільність і ефективність упровадження розвивальної програми, зокрема тренінгу оптимізації розвитку сексуальної самосвідомості. Дослідник запропонував практичні рекомендації для розвитку сексуальної самосвідомості особистості юнацького й підліткового віку.

б) У публікації К. Гавриловської та І. Павлюк [5] висвітлено специфіку взаємозв'язку між рівнем психологічного добробуту жінок та їхньою сексуальністю. Автори зазначають, що психологічний добробут жінок корелює з низкою психологічних феноменів і соціальними умовами життя. Психологічний добробут дослідниці вважають інтегральним психічним феноменом, який характеризує успішне функціонування особистості в соціальному середовищі, супроводжується задоволеністю життям, позитивним емоційним тоном і функціональним станом організму. Зокрема визначено, що переживання жінками психологічного добробуту тісно пов'язане зі шлюбним статусом і наявністю дітей, а саме: найвищий рівень психологічного добробуту притаманний жінкам старшого віку, які вже виростили власних дітей і перебувають у шлюбі чи стосунках; натомість найменш психологічно благополучними виявились самотні жінки без дітей. Однак самотні матусі демонструють вищий рівень психологічного добробуту, ніж «шлюбні» або самотні жінки без дітей. Результати кореляційного аналізу засвідчили, що існує незначний зв'язок між рівнем психологічного добробуту й індексом жіночої сексуальності: що вищий індекс сексуальності жінки, то вищим є рівень її психологічного добробуту. З рівнем сексуальності найбільше корелюють такі «показники» психологічного добробуту: позитивні взаємини з іншими людьми, наявність цілей у житті, самоприйняття (позитивне ставлення до свого минулого і до себе). Також виявлено наявність

безпосереднього зв'язку між показниками психологічного добробуту жінок і рівнем задоволеності шлюбом: що вищий рівень задоволеності шлюбом, то вищий рівень психологічного добробуту жінок. У цілому, переживання психологічного добробуту жінками залежить не тільки від рівня сексуальності, але й від комплексу соціальних і соціально-психологічних чинників.

7) У статті В. Гупаловської, Н. Стрілець [8] розглянуто особливості установок сучасної молоді щодо сексуальності, а також їхні психологічні витоки. Розкрито провідні чинники формування сексуальних установок. Вказано на зміни, які відбулись, у ставленні до сексуальності.

8) З. Крижановська і К. Бабак [16] теоретично проаналізували й емпірично верифікували положення про те, що тип прив'язаності чоловіка й жінки є важливим у сприйманні їхніх романтичних взаємин. Теоретичну частину роботи автори побудували, спираючись на порівняльний аналіз західних науково-теоретичних досліджень у плані близьких міжособистісних взаємин, включаючи сучасні. На підґрунті проведених теоретичних пошукувань і узагальнень розроблено програму емпіричної перевірки окреслених положень, яку реалізовували через метод опитування. У публікації зроблено спробу інтегрувати основні положення теорії прив'язаності Джона Боулбі та Мері Ейнсворт щодо важливості спілкування із дорослим у ранньому дитинстві для подальшого розвитку особистості, зокрема близьких взаємин. Це уможливорює простеження динаміки розвитку міжособистісних стосунків людини в онтогенезі як узгоджений, взаємопов'язаний процес, у якому досвід попередніх взаємин впливає на подальшу соціальну взаємодію особистості. Автори зазначають, що романтичні взаємини характеризуються тісною інтенсивною взаємодією між представниками протилежної статі, в основі якої лежать закоханість і почуття довіри. Дослідниці зауважують, що радше прив'язаність до матері, ніж до батька, постає сферою дитячо-батьківських взаємин з найбільш вираженим зв'язком із типом прив'язаності у романтичних стосунках. Це узгоджується із результатами, отриманими іншими

дослідниками, у плані превалюючого впливу прив'язаності до матері на вибудову романтичних взаємин. Адже саме мати є ключовою фігурою прив'язаності для переважної більшості дітей різної статі, тому стосунки з нею більше пов'язані з подальшими відносинами у житті людини, ніж стосунки з батьком. У дослідженні також з'ясовано, що романтичні взаємини в сприйманні опитаних чоловіків і жінок можуть бути схарактеризовані з позиції типів прив'язаності, які лежать в їх основі й відрізняються за параметрами емоційної забарвленості взаємин із романтичним партнером, наявністю довіри, спільної діяльності.

9) У роботі А. Єрмакової [10] розглядається проблема сексуального благополуччя як чинника успішності особистості в бізнесі. У цьому зв'язку щодо сексуальності представлено низку сучасних тенденцій: 1) сексуальність людини авторка розглядає крізь призму відокремлення сексуальної поведінки від репродуктивної функції; відзначає: зростання рівня інтересу до еротичних тем у культурі та побуту; визнання сексуальної задоволеності і соціальна терпимість є фактором міцності стосунків; сексуальність і все, що з нею пов'язано, знаходять своє віддзеркалення в публічній сфері; 2) сексуальне благополуччя, реалізованість у сексуальному житті позитивно впливають на якість життя, зокрема на суб'єктивне переживання щастя, успішність діяльності, і, відповідно, надихають саму людину і її навколишніх; 3) бізнес-успішність потребує енергетичних ресурсів задля стресостійкості учасників бізнесу, відтак сексуальне благополуччя особистості (інакше кажучи, задоволення власним сексуальним життям; суб'єктне ставлення до свого сексуального життя, сексуальних стосунків) може здійснювати позитивний вплив на професійну успішність у бізнесі. Запропоновано концепцію сексуального благополуччя як чинника успішності особистості в бізнесі, спрямованої на обґрунтування необхідності модернізації системи сексуальної і бізнес-освіти за векторами: 1) надання сучасних знань про особливості сексуальності, зокрема сексуальних взаємин; 2) прояснення у свідомості бізнесменів того, що сексуальне благополуччя доволі позитивно впливає на

емоційний стан і взаємини в сім'ї та з навколишніми; підвищує рівень ефективності бізнес-діяльності та її успішність. Авторка концептуалізувала поняття «сексуальне благополуччя». Останнє вона вважає внутрішнім станом, який переживають сексуальні партнери, і проявляється він у задоволеності своїм сексуальним життям, у досягненні цілісних, суб'єктивних, гармонійних, відповідальних, сексуальних взаємин, сповнених емоційним ресурсом любові. Дослідниця представила теоретичну модель сексуального благополуччя як чинника успішності особистості в бізнесі, що базується на таких підходах: особистісно-діяльнісному, системно-структурному, суб'єктивному підходах; на соціокультурному – в сексології; концепціях і положеннях (психології любові та сексуальності; самоактуалізації і розвитку особистісного потенціалу; екзистенційних уявлень про зрілу сексуальність і любов; психологічного благополуччя і щастя; успішності професійної діяльності; психологічних основ діяльності сучасних бізнесменів, підприємців і менеджерів). У теоретичній моделі зінтегровано такі структурні блоки компонентів: сексуального благополуччя особистості бізнесменів (емоційний, когнітивний і комунікативний); успішності особистості у бізнесі (особистісне зростання, професійна зрілість і бізнес-ідентичність).

10) Н. Калька і Л. Кузьо [12] у своєму дослідженні розкрили особливості чоловічої сексуальності та критерії оцінки її норм – психологічних, соціальних, соціально-психологічних і біологічних; розглянули моделі історичного розвитку сексуальності; обґрунтували психологічні характеристики сексуальності чоловіка; описали складники чоловічої сексуальності, зокрема: селективний, енергетичний і складник періодичності піднесення та спаду лібідо. Проаналізували вітчизняні та зарубіжні дослідження у плані сексуальності в сучасному суспільстві. На основі факторного аналізу даних емпіричного дослідження виокремлено шість факторів, себто детермінант чоловічої сексуальності, а саме: егоїзм, альтруїзм, розпущеність, моральність, витривалість, почуттєвість. У цьому зв'язку описано й чинники чоловічої сексуальності: пошук партнера, ставлення до

партнера, почуттєвість, продовження роду, моральність, сексуальні взаємини. З'ясовано, що в стосунках для чоловіків важливими є емоційний і почуттєвий складники. Звідси випливає припущення про формування «жіночого» типу сексуальності, де превалюючими формами поведінки є надмірна вибірковість в пошуку партнера.

Отже, з огляду на викладене вище, можна констатувати, що в сучасних наукових підходах до вивчення проблеми сексуальності стверджується про те, що сексуальність komponує в собі низку аспектів життя і є підґрунтям для його створення.

1.2 Особливості формування зрілої сексуальності

Як слушно зауважує Н. Смахтіна [21], концепт зрілої сексуальності є радше феноменологічним і може бути не тотожним з поняттям «доросла сексуальність». У науковій літературі не існує конкретного теоретичного напрямку, в межах якого б його досліджували. Окремі вчені порушували й обговорювали питання зрілої сексуальності, тому розгляньмо деякі бачення на згаданий феномен.

Розпочнімо з поглядів австрійського психолога та психіатра З. Фрейда [23], який розглядав зрілу сексуальність як прикінцеву стадію психосексуального розвитку. На переконання вченого, зріла сексуальність впливає зі стадій сексуального розвитку в дитинстві. За Фрейдом, генітальна стадія – це вершина розвитку та зрілості, її не можна легко відокремити від інших (описаних ним) стадій психосексуального розвитку на підґрунті анатомічної локалізації сексуального інстинкту. Завершальна сформованість статевої системи здійснюється на генітальній стадії, коли стають можливими еяколяція, оргазм і вагітність. Оргазм поєднується із еротичними задоволеннями прегенітальних стадій, дає «плоди» повного дорослого виразу сексуального інстинкту.

А. Лоуен [21, с. 32] також вважав, що психосексуальний розвиток відбувається у межах певних стадій, які особистість попередньо проходить аби набути сексуальної зрілості. Лоуен виокремив три періоди – догенітальний, латентний і генітальний – релевантні до провідних біологічних змін, притаманних кожному з них. Завершення генітальної стадії обумовлено появою зрілої сексуальності. Означений феномен є доволі складним і торкається на лише особливостей психосексуального розвитку особистості. Сексуальність, передусім, означає еротичний контакт. Останній мобілізує якнайглибші відчуття жінки та чоловіка саме в момент статевого акту, забезпечуючи цілковиту оргаїстичну розрядку. Однак Лоуен також наголошує на важливості статевої ідентичності та позиціях, які програють жінка й чоловік у своїй інтимно-особистісній сфері. Їм властива дуалістичність: жінка виконує функції репродукції та сексуальності; натомість чоловік ідентифікується з власним тілом і зі своїм статевим органом. Завдяки подвійній кореляції зі світом і жінкою, чоловік з'єднує жінку з навколишнім; а жінка поєднує чоловіка із прийдешнім через дітей. Отже, шлях до зрілої сексуальності проходить далі віднайденної оргаїстичної здатності тіла.

Зріла сексуальність, з позиції сучасного психоаналізу, передбачає як біологічну потенцію і здатність переживати оргазм, так і низку психологічних особливостей, необхідних людині аби кохати і бути коханою. До таких психологічних властивостей, на переконання німецького психоаналітика, професора П. Куттера [41], можна віднести:

1. Здатність враховувати та шанобливо ставитися до особистості іншої людини.
2. Доволі високий рівень самооцінки.
3. Відносна незалежність і самостійність.
4. Здатність до емпатії, зокрема до співчуття іншій людині.
5. Здатність до часткової ідентифікації з іншою людиною.
6. Здатність встановлювати, підтримувати та зберігати взаємини з іншими людьми.

7. Вміння сприймати почуття, «задіяні» у коханні, а також здатність до їх розвитку.

8. Має бути успішно досягнуто і пройдено «депресивну позицію» за М. Кляйн, тобто здатність сприймати себе й інших як потенційно «хороших» і «поганих».

9. Описана Д. Віннікоттом здатність бути наодинці.

10. Мають бути переважно подолані едипальні конфлікти.

11. Взаємини з коханою людиною не повинні бути надмірно обтяжені перенесенням і проєкціями з раннього дитинства, а також мають бути відносно вільними від об'єктної залежності.

12. Має бути позитивним ставлення до свого тіла.

13. Необхідно вміти переживати такі почуття, як радість, біль і смуток.

15. Необхідно звільнитися від патологічних фіксацій на непереборених стадіях розвитку в дитинстві.

16. Відповідно мають бути компенсовані та вирівняні дефіцити у попередньому розвитку.

Саме такими психологічними особливостями має володіти доросла людина зі зрілою сексуальністю.

Представник теорії об'єктних стосунків Д. Шарфф [21, с. 32] представив загальну схему сексуальної зрілості й зауважив, що специфічні труднощі у сексуальному житті виникають внаслідок базових порушень внутрішніх об'єктних стосунків, які проявляються на тілесному рівні.

1. Первинний рівень дозрівання корелює з сексуальним інтересом, який породжується як інтерес до свого тіла і переживається у первинних стосунках з матір'ю. Власне задоволення вважається єдиною мірою успішності. Суб'єкт воліє, аби об'єкт залишався таким, який зіллється з ним, щоб уникнути ризику відокремлення і втрати. Відхилення виникають за умов, коли розглядуваний рівень стає найвищою точкою задоволення від взаємодії, якої вдалося досягти індивіду.

2. Наступний рівень характеризується сексуальним інтересом, походження якого пов'язане з цікавістю до матері як об'єкту сепарації. У цьому контексті метою сексуальної активності є близькість. Спочатку вона спрямована на отримання відчуття безпеки, благополуччя, надійності попри сепарацію. Сексуальне задоволення захищає надійну прихильність до матері, яка приносить задоволення.

3. На третьому рівні сексуальний інтерес корелює з едипальними стосунками. Взаємне сексуальне задоволення і співпраця є його ключовими цілями. Отже, означений рівень – це той різновид сексуальної гри, яка асоціюється із «генітальною сексуальністю» і об'єднує догенітальну ніжність і тілесну генітальність.

4. До цього моменту у пари є основа задля подальших сумісних досягнень, які походять із латентного періоду та підліткового розвитку, – себто сублимації енергії у роботі, дітях, співпраці, творчості й упевненості у власних силах. Упевненість у власних силах і її розвиток ґрунтується на безпечній прихильності і здатності бути автономним, яка впливає з неї. В дорослому житті сексуальність потенційно здатна оживити кореляцію між фігурами з минулого та сім'єю, збираючи воедино низку аспектів фізичного й емоційного розвитку, які привносяться в теперішні проблеми й утіху з минулих стосунків.

Як здатність до оргаїстичної розрядки зрілу сексуальність представлено в тілесно-орієнтованій традиції. Зокрема, В. Райх вважав це формування генітального плану та рефлексу оргазму. Досягнення останнього на тілесному рівні супроводжують спонтанні рухи тазу. Відтак зрілу сексуальність характеризують відкриття зони геніталій, заздалегідь позбувшись тілесних блоків.

Зрілу сексуальність характеризують як інтеграцію тілесних структур, зокрема: діафрагми, грудей, живота, тазу і геніталій. Себто до зрілої сексуальності відносять не лише здатність до спонтанних рухів тазу, а й здатність здійснювати відповідальний вибір, ухвалення партнера та

можливості імплементувати з ним інтимні переживання. Відокремлення сексу від почуття любові відбувається тоді, коли через скутість людського тіла здійснюється своєрідне «відділення» верхньої частини (серця) від нижньої (геніталій). У такому разі сексуальне збудження не охоплює все тіло, і суб'єкт не може отримати повноцінного задоволення від сексуальних взаємин, що, у свою чергу, зумовлює ще більшу напругу.

Зрілу сексуальність розглядають і як складник атракції, що має на меті побудову міжособистісних стосунків з навколишніми в процесі своєї соціалізації. На думку П. Куттера [41], зріла сексуальність не передбачає перверзій. У цьому плані потрібні впевненість у собі, диференційована чуттєвість, відповідне виховання, уміння контактувати з навколишніми. Лише в цьому разі сексуальність може бути чимось більшим, аніж «інстинктивним проривом», і може слугувати поживаленню й збагаченню міжособистісних зв'язків і стосунків.

На переконання В. Франкла [33], сексуальність спочатку не є людською властивістю. І якщо З. Фрейд писав, що статеве дозрівання є досягненням пристрасті інтимних стосунків, залучаючи при цьому до них об'єкт пристрасті, то, за Франклем, зрілість досягається лише тоді, коли одна людина розглядає іншу винятково як суб'єкта цих стосунків. На зрілому щаблі партнерські стосунки супроводжують осягнення один одного, підкріплюючи індивідуальність і неповторність кожного, і лише тоді така спільність трансформується на любов. Не піднявшись на щабель зрілої сексуальності, людина не здатна розгледіти у своєму партнері особистість. Дезінтеграція сексуальності, витіснення її з особистісних і міжособистісних транссексуальних стосунків означає регрес.

Відомий психолог і психоаналітик Е. Фромм [34] зрілу сексуальність вважає компонентом любові. На думку вченого, любов має дві «нормальні» форми: любов, як «злагоджена робота», взаємне сексуальне задоволення, і як прихисток від самотності. З цієї позиції, зріла любов – це єднання партнерів при збереженні своєї індивідуальності й цілісності.

А. Лоуен [44] висловив своє бачення у плані розуміння любові та сексуальності. Вчений зазначав, що секс – це прояв любові, натомість любов – прояв сексуальності. Сексуальність потребує зрілого розуму й тіла. Сексуальна людина йде шляхом генітальності, а не оральності. Превалювання оральних засобів статевого функціонування, зокрема фелляції та кунілінгу, віддзеркалюють сексуальну незрілість, яку видають за сексуальну досвідченість. Однак сфокусованість лише на генітальній розрядці, при цьому перебиваючи всі прояви емоційності і тепла, чуттєвості також є ознакою незрілої сексуальності. Енергія, яка спрямована від серця до геніталій є запорукою зрілості й сексуального задоволення.

О. Кернберг також досліджував сексуальність у контексті любові [39]. Автор зазначав, що потрібно багато років, аби людина досягла фази зрілої сексуальної любові. Вивчаючи окреслений аспект, Кернберг висноував про те, що цей феномен тісно корелює з еротикою та сексуальністю. Сексуальна реакція уявляється як суб'єктивне переживання, яке охоплює несвідомі фантазії, витoki чого лежать в інфантильній сексуальності. Далі, у своїй роботі автор акцентує увагу на зрілій сексуальній любові, за якої еротичне бажання переростає у стосунки з певним об'єктом і передбачає конкретні угоди й зобов'язання у сфері емоцій, сексу, цінностей. Фактично, зріла сексуальна любов є доволі складною емоційною реакцією, яка охоплює: 1) сексуальне збудження, яке трансформується в еротичне бажання щодо іншої людини; 2) ніжність з домінуванням любові над агресією і толерантністю до нормальної амбівалентності, що окреслює всі людські взаємини; 3) ідентифікацію з іншим, включно з генітальною ідентифікацією у відповідь, і глибоку емпатію до статевої ідентичності партнера; 4) зрілу форму ідеалізації разом із зобов'язаннями щодо партнера та стосунків; 5) складник пристрасті в аспектах: сексуальних стосунків, об'єктних стосунків і ролі Супер-его пари. Отже, інтеграція ненависті й любові, перетворення часткових об'єктних взаємин у цілісні є ключовими умовами для здатності встановлення стабільних об'єктних стосунків і переходу до ідентифікації з улюбленим об'єктом.

Загалом, прикметними ознаками зрілої любові є: відсутність жадібності, суперечливості, страху перед статевими органами партнера й бажання вихвалитись своїми, бажання поглинути улюблений об'єкт. Справжня генітальна любов потребує сильного Я, здатного збалансовувати інтереси обидвох партнерів, вирішуючи до- та генітальні травми, гармонійно взаємодіючи.

Акцентуючи увагу на трансформації, які відбуваються у сфері інтимності у сучасних суспільствах, Е. Гідденс [37] пише про відокремлення романтичної любові від сексуальності. На його думку, соціум нівелює «чисті» стосунки, які розуміють як певний ідеал, що може реалізовуватися у любовних, сексуальних стосунках, і у стосунках між дітьми й батьками, в дружбі тощо. Модель «чистих стосунків у коханні» втілюють як любов-злиття. Взаємне відкриття себе іншому й відвертість прийдешньому є суттєвими властивостями любові-злиття, які відрізняють її від проєктування іншого, зокрема розвитку майбутніх подій у романтичній любові. Отже, збереження кореляції між романтичною любов'ю і сексуальністю свідчить про зрілість цього феномену.

Зрілу сексуальність розглядають і як компонент парних стосунків. У розумінні сексуальності та її реалізації суттєвим показником є взаємодія партнерів. Вчені Лівей і Кегл [21, с. 36] були одностайні у тому, що просування до сексуальної зрілості проходить три щаблі, які автори виокремили на підставі того, чого саме досягає індивід і що перебуває на кожному зі щаблів: 1) задоволення, 2) близькість чи 3) співпраця. На кожному із цих рівнів сексуальний розвиток може зазнати порушень. Труднощі задоволення, які трапляються на кожному з рівнів, пов'язані з нездатністю суб'єкта з певної причини отримувати задоволення. Проблеми із переживанням близькості наявні, коли індивід чомусь не може отримувати задоволення разом з партнером. Нездатність разом докладати зусиль є порушенням на рівні співпраці у плані досягнення сексуального задоволення, натомість, коли все виходить – виникає радість. Симптом може проявитись на будь-якому зі

щаблів. Скажімо, окремі жінки не здатні переживати оргазм, вони не знають, як насолоджуватися сексом, однак можуть відчувати близькість і об'єднувати зусилля з партнером.

У цьому контексті Р. Стернберг [54] також маркує тріаду конструктів, які ілюструють розуміння сексуальності у парних стосунках, а саме: інтимність, пристрасть, відданість. Поєднання цих компонентів характерні для певних типів кохання, але зрілим є той, який охоплює всі три одиниці.

Зазначмо, що одним із важливих критеріїв зрілої сексуальності є здатність суб'єкта встановлювати стабільні партнерські стосунки, побудовані на емоційній і психологічній близькості. Отже, зріла сексуальність тісно корелює з успішним «проходженням» стадій психосексуального розвитку; подоланням інфантильних травм; відчуттям суверенітету й автономії від впливу якості внутрішніх об'єктних взаємин. Вдале та благополучне об'єднання догенітальних і генітальних структур психосексуального розвитку окреслює реалізацію сексуальності як зрілої властивості. Добротність формування розглядуваного феномену уможлиблює побудову зрілих емоційних зв'язків з індивідами протилежної статі, а також корелює з міжособистісною атракцією і соціальною реалізацією.

1.3 Особливості психосексуального розвитку жінки

Сексуальність як властивість особистості формується у неперервній єдності із психічним розвитком, що є визначальним у дорослій сексуальній реалізації. Психосексуальний розвиток тлумачать як формування статевої самосвідомості, статевої ролі і сексуальної орієнтації. З одного боку, психосексуальність – це певний аспект онтогенезу, який тісно корелює із загальним біологічним розвитком організму, а з іншого, є результатом статевої/гендерної соціалізації, у процесі якої індивід засвоює певну статевою роль і правила сексуальної поведінки. Як відомо, різним віковим періодам притаманні різні кризи психосексуального розвитку, зокрема і шляхи їх

подолання. Відтак важливим є розкриття змісту провідних механізмів формування жіночої сексуальності.

Прихильники психоаналітичних теорій розвитку розмежовують «ядерну статеву ідентичність», «статоворольову ідентичність» і «сексуальну орієнтацію» як складники та три лінії психосексуального розвитку, вважаючи, що психосексуальний розвиток у дівчаток є набагато складнішим, порівняно з хлопчиками. Проблематика формування жіночої сексуальності, зокрема несвідомих фантазій, а також особливостей аналітичної терапії жіночих сексуальних розладів, перверзій розкрито у низці закордонних досліджень. У вітчизняній психології простежується дефіцит таких напрацювань [55].

У царині сексопатології вважають, що психосексуальний розвиток людини починається із перших місяців життя. У цьому зв'язку виокремлюють три етапи формування психосексуального розвитку: 1) статеве самосвідомість (1-7 років); 2) статева роль (7-13 років); 3) психосексуальні орієнтації (12-26 років). Під час перебігу розвитку дитини здійснюється перехід від задоволення біологічних потреб (зокрема, в їжі, сні) і примітивних емоцій задоволення/незадоволення до вищих емоцій; формуються соціальна свідомість і суспільні уявлення; правильна оцінка власних здібностей. Ця закономірність є характерною і для психосексуального розвитку. У процесі становлення сексуальності та її впливу на статеву роль жінки, як біологічно зумовленої, мають значення і соціальні чинники, а гормональне тло окреслює інтенсивність проявів сексуальності. Зазначмо, що порушення темпів психосексуального розвитку відображається і на подальшому розвитку жінки. Якщо ж ранні етапи психосексуального розвитку зазнають порушень або відсутні, то виникатиме деформація сексуальності, яка зачепить ядро особистості [4].

У психоаналітичній традиції щодо формування сексуальності умовно виокремлюють такі основні періоди: догенітальний, латентний і генітальний. Процес психосексуального розвитку розпочинається ще з моменту зачаття. Пренатальний період розвитку сексуальності передуює онтогенезу і передбачає

формування статі, зокрема, на генетичному, гонадному й морфологічному рівнях; і структур мозку, які «відповідають» за сексуальну поведінку. У контексті цієї позиції наголошується на ролі перинатальної динаміки у плані формування статевої ідентичності. Запропоновано концепцію ключових перинатальних матриць, які можуть бути різними за своїми контекстами (зокрема щодо безпеки або родової травми) і в майбутньому суттєво впливати на сприйняття і ухвалення жінкою власної ролі.

На переконання L. Rotter [48] жінки, які воліють народити хлопчика уже закладають підвалини психосексуального розвитку своєї дитини. І такі жінки часто навіть не приховують свого розчарування і образи, коли народжується дівчинка, а згодом – і під час виховання.

У своїй концепції З. Фрейд [23] зауважував, що існує недостатньо висновків у плані догенітального періоду (зокрема, оральної й анальної фаз) щодо формування жіночого/чоловічого початків. Однак за спостереженнями Столлера [55], жіночі манери, способи та жести взаємодії проявляються у дівчинки ще до моменту, коли вона починає ходити, що вказує як на раннє формування первинного відчуття жіночності, так і на ранній початок жіночої статевої ідентифікації. Компонентом ядерної статевої ідентичності є усвідомлення дівчинкою власного тіла, а усвідомлення свого самозвеличання відбувається разом з усвідомленням своїх статевих органів; спочатку – тактильне, що спонукає до первинної жіночності. Психоаналітики фокусують увагу на наявності вагінального усвідомлення дівчинки. Навіть, якщо і рання самосвідомість є незв'язною і фрагментарною, коли в дівчинки у дитинстві виникає уявлення про себе (відбувається формування я-концепції), воно охоплює певне спрощене відчуття себе жінкою із жіночими геніталіями. Існують також достовірні докази тому, що в дівчаток виявляються вагінальні відчуття й імпульси задовго до фалічного періоду; що на стадії вигодовування у них (дівчаток) простежуються різні за інтенсивністю вагінальні реакції; наявні й доведення того, що під час годування у немовлят-хлопчиків також відбувається генітальне збудження. Отже, дослідження свідчать про те, що як

хлопчики, так і дівчатка, під час годування виявляють абсолютно певні ознаки статевого збудження саме на цій стадії розвитку.

Зупинимось і на важливості симбіотичного зв'язку матері та дівчинки в перші роки життя. Він також має неабиякий «вклад» у первинне відчуття приналежності до жіночої статі. Фантазії щодо єдності «мати-донька» часто трапляються у матерів, що в прийдешньому може завадити первинному відокремленню дівчинки від матері. Зокрема, йдеться про те, що матері та доньки мають знайти «нову мову» у тілесній взаємодії, аби було можливим існування двох жіночих ідентичностей. Отже, дівчинка має дійти до своєї сексуальності через аутоеротизм.

Зазначмо, що у віці між 1 і 2 роком дівчинка вже може демонструвати (і, до речі, це робить) певне знання анатомічних відмінностей. Спираючись на ставлення дівчинки до батьків, включно зі ступенем емоційної (ймовірніше, ніж сексуальної) доступності батька, а також зважаючи на материнське відчуття власної жіночності, визначають особливості впливу травматичного виявлення статевих відмінностей. Однак, якщо перебіг ранніх фаз відокремлення-індивідуації відбувається неспокійно, то на виявлення анатомічних відмінностей дівчинка може відреагувати вираженою заздрістю до пенісу. Аби успішно пройти цю фазу, дівчинка має віднайти спосіб упоратися із заздрістю до пенісу і сформувати нарцисично цінване сприйняття свого тіла. Власне в цей період може вибудуватись підґрунтя задля розвитку жіночої генітальної тривоги. Рання зацікавленість дівчинки власними геніталіями згодом може перерости у страх пошкодження від мастурбації; далі – перейти у страх внутрішньої шкоди, зумовлений нерозумінням процесу дітонародження; вилитись у підлітковий страх (травматизації) шкоди від статевого акту; а також у страх вагітної жінки потрапити під «внутрішнє пошкодження» з боку очікуваної дитини. Ці генітальні тривоги радше не передують, а слідуєть за формуванням первинної жіночності й самі по собі не спонукають до відчуття неповноцінності.

Третій рік життя дівчинки вирізняється демонстрацією нової поведінки. Прикметними ознаками цього періоду є прояви ексгібіціонізму, генітальні мастурбація, зацікавленість анатомічними відмінностями чи захоплення тілами й геніталіями обох статей тощо. Розглядуваний період психоаналітики вважають переломним у засвоєнні жіночої ролі, укладають останню в концепцію про «Едипів комплекс» і відносять до генітальної стадії психосексуального розвитку. В едиповій фазі фіксується статево-рольова ідентичність та починається психосексуальна фаза статевої ідентичності дівчинки, коли вона «наближається» до любові батька, а мати, відповідно, сприймається як об'єкт, із яким вона змагається. Розпочинаються триадні стосунки, у яких важливою є роль батька щодо диференціації взаємин між дівчинкою і матір'ю, а також, в турботі та визнанні жіночності в дівчинки з одного боку, й установленні певних меж у стосунках – з іншого. Позитивний результат цієї стадії супроводжує ідентифікація дівчинки з матір'ю. Триадна едипальна конфігурація взаємин у дівчинки може залишатися не вирішеною до пубертатного періоду, а подальше її затягування зумовлює незворотні зміни нормальних статевих орієнтацій на все життя.

«Едипова ситуація» також є витокom «психологічної імпотенції», пов'язаної з інтимно-особистісним простором жінки, зокрема: ускладненням у підтримуванні романтичних стосунків із сексуальним об'єктом. «Психічна імпотенція» є результатом впливу інфантильних комплексів, а в дорослому житті вона реалізовується через руйнування взаємин, гомосексуальні тенденції, залежну любов, тяжіння до страждань.

Позитивний едиповий розвиток дівчинки не завжди відбувається рівномірно. У цьому плані виокремлено низку основних чинників, які гальмують або перешкоджають нормальному «проживанню» едипової стадії: роль батька (він підтримує гордість і самоповагу дівчинки, водночас сприяючи її ідентифікації з жіночим «Я»; батько, який спокушає, навпаки, спонукає до відчуття провини та регресивних утворень, які ускладнюють ідентифікацію); відчуття щодо матері (провина за едипові бажання усувають суперництво та

зумовлюють страх втратити матір, і, як наслідок – дівчинка може повернутись до симбіотичної прихильності з матір'ю, перебуваючи у стані дитячої покірності, залежності, покірності, мазохістичності); первинна сцена (себто, несвідомі знання дитини про сексуальні взаємини дорослих, впливає на прийняття жіночої ролі); вплив травматичного досвіду (витіснення сексуальності можуть спонукати генітальні імпульси, отримані в догенітальний період у відповідь на батька, який спокушає); трансгенераційна передача (пов'язана з невротичністю батьків, які й виховують невротичних дітей; в Едиповому комплексі дітей простежується невирішений Едипів комплекс батьків); вплив сиблінгів (едипальні відчуття до батьків дублюються щодо старшого брата/сестри й можуть сприяти послабленню конфлікту чи створенню нового); сім'ї з одним із батьків (фрустрація едипової любові часто-густо сприяє ідеалізації фантазій, особливо тоді, коли батько помер, спостерігається прихильність до матері, і, як наслідок – виникає страх сексуальності); сімейні констеляції (каструюча і садистична мати та добрий уразливий батько сприяють тому, що дівчинка не посідає місця матері біля батька і не ідентифікується із матір'ю, залишається дитиною та не стає жінкою загалом).

Статеворольова ідентичність набуває своєї повноти у латентний період, коли ця роль уже стає соціальною, а набутий досвід догенітального періоду трансформується й опрацьовується. Із розвитком соціальних стосунків дівчинка контактує з більшими групами однолітків і знаходить більше можливостей щодо пошуку нових об'єктів для ідентифікації й ідеалізації. Маскулінна поведінка дівчинки в цей період може свідчити про набуття чоловічих рис, або бути компенсацією недооціненого та слабкого відчуття жіночності.

Набуття жінкою фемінінних і маскулінних рис, її статевая роль і сексуально-партнерська орієнтація цілковито асимілюється в підлітковому віці. Означений період пов'язують зі змінами як у будові тіла, так і вторинних статевих ознаках. Образ тіла приваблює з настанням менархе, дівчинка уявляє,

що вона вже не дитина і має доросле тіло. Менструації можуть породжувати сором, безпорадність і тривогу у зв'язку з переживанням стресу від неспроможності ними управляти. Зокрема, вказується на те, що можливі психосоматичні порушення менструального циклу в пубертатних дівчаток зі статеворольовими трансформаціями. Переважна більшість вчених вважають, що період статевого дозрівання та подальші за ним роки в цьому плані є особливо важливими для розвитку жіночої сексуальності. Справді, пубертат якісно змінює структуру статевої самосвідомості, з огляду на те, що вперше виявляється і закріплюється вже не лише статевая, але й сексуальна ідентичність суб'єкта, включно з його сексуальними орієнтаціями. Психопсихологи також зауважують, що для пубертатного періоду характерні психосексуальні конфлікти та реактивація всіх недозволених конфліктів попередніх стадій розвитку; до того ж вагінальні відчуття стають концентрованими, усвідомленими та пов'язані з образом власного жіночого тіла. Збільшення молочних залоз і ухвалення менструацій є запорукою нормального психосексуального розвитку. Натомість, якщо ж цього немає, то відроджується заздрість до пенісу, відчуття позбавлення, нарцисичність, невизначеність щодо прийняттого образу тіла та вразливість.

На переконання З. Фрейда [23], механізми, вироблені в латентному періоді, постають неадекватними перед імпульсами, які пробуджуються у пубертаті лібідозними імпульсами. Однак статевая зрілість спонукає до пробудження інтересу до своїх геніталій і визначає фізичну активність. Таке явище можна простежити в разі неврозів, а саме: «воно» вступає в доволі сильну конфронтацію із відносно слабким «Я», що зумовлює стан сильної тривоги й відчуття провини. Це виражається у поведінкових проявах агресії й протиставлення (протистояння).

Підсилюють і відроджують сексуальні потяги дівчинки також і біологічні зміни. Саме в цей період відбувається актуалізація посиленої мастурбації, «сексуальних досліджень», які супроводжують страх, сором і відчуття провини, фантазії та цікавість про статеві взаємини часто

зумовлюють тривогу, а фантазії про пошкодження і біль від статевого акту є нагальними. Зріла сексуальність корелює із сексуально-партнерською орієнтацією та потребує пошуку нових засобів взаємодії із тими, хто навколо, особливо з потенційними коханцями. Шлях підлітка-дівчинки до розв'язання її конфліктів у плані вибору об'єкта проходить крізь «его-ідеал». Інфантильні образи себе й об'єкта мають бути переглянуті та деідеалізовані. Нарцисичне задоволення може бути реалізовано крізь призму ідентифікації з «его-ідеалом», тією мірою, як асимілюється відчуття жіночності, а разом із ним і формується гетеросексуальна орієнтація.

Зазначмо, що основний вклад до розуміння психосексуального розвитку жінки здійснили представники психоаналізу. На відміну від психодинамічних концепцій, переважна більшість авторів указують на превалюючу роль підліткового періоду в розвитку сексуальності. Ключовий момент у психосексуальному розвитку жінки полягає в наявності ризику нерозв'язання конфлікту у виборі об'єкта і тоді дитячі травми будуть істотними як для статево-рольової жіночої реалізації, так і сексуальної.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНОК ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

2.1 Організація дослідження, характеристика вибірки

Емпіричне дослідження окресленої теми проводили відповідно до його мети й основних завдань.

Загалом, процедура дослідження охоплювала такі стадії:

- розробку програми дослідження (зокрема, постановку проблеми, його завдань, визначення об'єкта й предмета дослідження, уточнення категорійно-поняттєвого апарату);
- визначення вибірки дослідження;
- збір необхідної інформації з досліджуваної теми;
- підбір і обґрунтування методичного інструментарію емпіричного дослідження;
- проведення власне емпіричного дослідження, яке передбачало вивчення особливостей кохання, сексуальних фантазій, типів сексуальних сценаріїв, а також зв'язків особистісних характеристик зі складниками сексуальності;
- статистичну обробку результатів отриманих даних;
- інтерпретацію результатів емпіричного дослідження, формулювання висновків.

У дослідженні взяли участь 40 респонденток віком 22-26 років (періоду ранньої дорослості), які не перебувають у шлюбі (і не перебували) та не народжували дітей, однак мають досвід емоційних і сексуальних стосунків з чоловіками. Опитування проведено на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича зі студентками 5-6 курсів.

У віковій психології період ранньої дорослості називають молодістю, подекуди – юністю. Він «завершує» дитинство і «відчиняє двері» в доросле життя. В означеному віковому періоді в молодій людини посилюються саморефлексія, пошук і набуття ідентичності, потреби у поглибленому самоаналізі, інтерес до себе, досягнення стійкої Я-концепції.

У період ранньої дорослості відбувається: повне залучення молодій людини в усі види соціальної активності; оволодіння ролі дорослого; здійснюється перехід до саморозвитку; усвідомлення цілей, а відтак і сенсів власного життя. Основне завдання – побудувати життєвий план-сценарій.

Провідною діяльністю у цей період є особистісне і професійне самовизначення. Одне із завдань ранньої дорослості передбачає активне освоєння навколишнього та знаходження власного шляху в соціумі. Починається побудова свого прийдешнього. Відбувається оволодіння професією, здійснюється набуття економічної відповідальності та цілковитого включення в усі види суспільного життя. У цей час молодь часто створює власну сім'ю і вибудовує власний спосіб життя.

Один із ключових напрямів у розвитку людини 20-25 років полягає в освоєнні соціального простору, а також установленні близьких міжособистісних стосунків. Проблеми, які потребують свого вирішення в молодості – це «реалізація ідентичності на противагу дифузії ролей» і «близькості на противагу ізоляції».

Доволі важливим завданням особистісного розвитку суб'єкта є ще освоєння нових соціальних ролей. Останні пов'язані з утворенням власної сім'ї, зокрема налагодженням життя у новій сім'ї у плані фізіологічному, соціальному і психологічному.

2.2 Методи і методики дослідження

У дослідженні особливостей сексуальності жінок періоду ранньої дорослості використано низку методів, зокрема:

– *теоретичних* (аналіз і синтез, конкретизація й узагальнення основних наукових положень у форматі розглядуваної теми);

– *емпіричних* – методів письмового опитування – тестування і анкетування;

– *математично-статистичних* – обчислення відсотків, кореляційний аналіз. Статистичну обробку емпіричних даних отриманих результатів дослідження здійснювали за допомогою стандартизованого пакету комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics 22.

Емпіричні методи дослідження реалізовували через застосування релевантного психодіагностичного інструментарію, а саме: 1) Опитувальника тріади кохання (Р. Стернберг); 2) Анкети для виявлення типів сексуальних фантазій (W. Masters, V. Johnson & R. Kolodny); 3) Анкети для виявлення типів сексуального сценарію А. Тьомкіної; 4) Багатофакторного методу вивчення особистості (L. Sobchik). Розглянемо його детальніше.

З метою визначення особливостей структури кохання застосовано **Опитувальник тріади кохання Р. Стернберга** [54]. Методикою охоплено 45 тверджень, які, відповідно, утворюють три шкали: 1) «близькість», 2) «пристрасть», 3) «відданість».

Процедуру дослідження проводили згідно з інструкцією: «Перед Вами лежить бланк, який містить 45 тверджень. У кожному твердженні залишено місце для імені людини, з якою Вас пов'язують любовні стосунки. Оцініть, будь ласка, міру погодження із кожним твердженням за 9-ти бальною шкалою (від 1 до 9), де 1 означає «зовсім немає»; 5 – «помірно»; 9 – «дуже сильно. Решту балів можна використати як проміжні оцінки».

За допомогою тесту можна виявити також і ступінь відмінностей тріад кохання у групах респондентів.

Перша частина методики, тобто пункти 1-15 оцінюють близькість опитаних, друга – пункти 16-30 – пристрасть, третя – 31-45 – оцінює зобов'язання (відданість) у любові. За кожною шкалою бали сумують, і, відповідно, їх суму ділять на 15. У такий спосіб можна визначити, які

складники є домінуючими в любові до Вашого партнера, і, згідно з «трикутником любові» Стернберга, виявити притаманний Вам вид любові (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Різновиди любові за комбінаціями складників Р. Стернберга

№ з/п	Різновиди любові	Пристрасть (сексуальне захоплення)	Інтимність (близькість, довіра)	Рішення (зобов'язання чи відданість)
1	Не-любов, формальність стосунків, відсутність любові	–	–	–
2	Дружба	–	+	–
3	«Сліпа» любов, «сліпе» захоплення	+	–	–
4	Порожня любов	–	–	+
5	Романтична любов	+	+	–
6	Любов без сенсу	+	–	+
7	Дружня любов	–	+	+
8	Справжня ідеальна любов – трикомпонентна	+	+	+

Відсутність кохання свідчить про відсутність усіх трьох компонентів кохання і характеризує в основному переважно більшість особистих взаємин, а також буденну взаємодію.

Симпатія/Дружба є термінами, якими краще послуговуватись у контексті взаємин, що характеризують теплі дружні стосунки. Суб'єкт при цьому відчуває близькість і зв'язок з іншою людиною, однак не переживає почуття сильної пристрасті або довготермінових зобов'язань.

Закоханість виникає разом із відчуттям пробудження пристрасті, за відсутності близькості й зобов'язань. Романтичні стосунки часто розпочинаються як нерозважливе кохання і трансформуються у романтичну

любов, коли згодом виникає близькість. Без появи останньої, а також зобов'язань закоханість може раптово зникнути.

Порожнє кохання характеризують зобов'язання без близькості й пристрасті. Сильне кохання може вироджуватись у порожнє кохання. У випадку шлюбу за домовленістю стосунки подружжя можуть розпочинатись як порожнє кохання та трансформуватись в іншу форму, демонструючи при цьому як порожнє кохання не обов'язково є остаточною стадією тривалих взаємин, але радше початком, ніж завершенням.

Романтичне кохання постає із поєднання таких складників любові як близькість і пристрасть. Закохані не лише мають фізичне тяжіння один до одного, а й пов'язані емоційно. Проте між ними немає стійких зобов'язань.

Задля дослідження особливостей сексуальних фантазій в опитаних використано *Анкету на виявлення сексуальних фантазій* (У. Мастерс, В. Джонсон, Р. Колодні) (Додаток А2) [45]. Автори методики виокремлюють вісім типів сексуальних фантазій за змістом:

- «*експериментування*» – полягає в уявленні дійства, що ніколи не відбувалося у реальному житті; є найпопулярнішим типом фантазій, змістом яких можуть бути нові для суб'єкта ролі, обставини та форми сексуальної активності;

- «*підкорення*» – центром таких фантазій є сила, яка проявляється у вмінні підкорювати або покорі силі партнера; провідними темами цього контексту є насилля/підкорення, домінування/приниження;

- «*зміна партнера*» – змістовим наповненням цих фантазій є секс з іншим партнером, бажанішим за наявного;

- «*груповий секс*» в уявленнях може проявитись у групових як гетеросексуальних, так і бісексуальних контактах;

- «*спостереження*» полягає у здійсненні нагляду (підгляданні) за сексуальними діями суб'єктів;

- «*згвалтування*» – фантазії такого типу знімають з «жертви» особисту відповідальність за відчуття задоволення від сексу;

– «ідилічна зустріч» або (секс без мотивів) – сценарій таких фантазій побудовано на випадкових знайомствах за ідеальних умов: романтичний потяг виникає миттєво, здійснюється статевий контакт без жодних претензій на майбутнє;

– «садомазохізм» полягає у тому, що заподіяння болю чи відчуття болю може стати джерелом сексуального збудження.

Анкета містить 40 запитань, кожне з яких потрібно оцінити, обравши один із варіантів відповідей: «часто» – 1; «іноді» – 2; «ніколи» – 3. Обробку результатів здійснювали згідно з «ключем» методики.

З метою дослідження особливостей типів сексуального задуму (плану, програми) застосовано діагностичну *Анкету для виявлення типів сексуального сценарію* А. Тьомкіної (Додаток А3). Загалом, в описі сексуального сценарію використано такі референції: 1) мотив вступу до сексуальних стосунків; 2) характер сексуальних стосунків; 3) сексуальне задоволення; 4) сексуальні техніки. Основними елементами сексуального сценарію є: а) вибірковість щодо партнера; б) «коефіцієнт кохання»; в) орієнтація на стабільність взаємин; г) тип мотивації сексуальної поведінки; д) орієнтація на задоволення партнера.

Анкета містить 47 запитань, кожне з яких відповідає певному типу сценарію. Розглянемо їх детальніше.

Пронатальний – вирізняється табуванням сексуальної сфери, відсутністю сексуального задоволення, наявністю єдиного партнера – чоловіка. Прикметні ознаки сексу: одноманітність, рутинність, такий, що не приносить радості. Секс вважається додатком до шлюбу, який не має самостійної цінності.

Романтичний – його характеризують і описують у категоріях «любові». Остання організує зв'язний наратив самозвеличення. Секс виправданий винятково в любові, а сексуальне задоволення корелює із силою відчуттів. Секс є наслідком, інструментом переживання почуття любові.

Комунікативний – важливим складником сексуальних стосунків є «духовна близькість». Сексуальні стосунки вбачаються серією паралельних або послідовних взаємин, де одні є стабільними, а інші – короткотривалими. Головне в цьому контексті – це розмови. Предметом обговорення партнерів є сексуальне задоволення. У тезаурусі сексу провідними вважають категорії: «розуміння», «розмови», «людські взаємини».

Гедоністичний – передбачає автономізацію сексуальної сфери від шлюбу і навіть від любові. Сексуальне задоволення є обов'язковим елементом сексуальних взаємин. В сексуальному досвіді акцентують увагу на тілесності, відчуттях, техніках. Водночас у розглядуваному сценарії можливі такі варіанти: 1) відщеплення сексуальності від шлюбу і любові; 2) сексуальний гедонізм може бути реалізовано лише в шлюбі з коханою людиною.

У руслі *досягального* сценарію сексуальні взаємини для жінки можуть пов'язуватись із задоволенням, що перебуває поза межами тілесності й романтичних відчуттів. Воно є моральним і виникає на основі факту сексуальних взаємин. Таке «моральне» задоволення породжується тим, аби подобатись, приваблювати до себе, спонукати зумовити сексуальне бажання.

Ринковий сценарій передусім має на меті втілення сексуальності як предмета обміну благами. В такій ситуації жінка знецінює сексуальність до рівня бартеру і водночас нівелює самоцінність сексуального задоволення і зрілих взаємин із партнером.

Обробку результатів емпіричного дослідження здійснювали у відсотковому вираженні.

З метою дослідження компонентів особистості було застосовано **«Багатофакторний метод вивчення особистості» (БМВО)** – адаптований варіант ММРІ, який дозволяє отримати філігранний портрет особистості, включно з такими структурними компонентами як: «мотиваційна спрямованість», «самооцінка», «стиль міжособистісної поведінки», «статеворольовий статус», «риса характеру», «домінуючі потреби», «сексуальна орієнтація» тощо [52, с. 97-151]. Загалом, опитувальник Л.

Собчик містить 566 питань, кожне з яких передбачає один із варіантів відповіді: «так» або «ні». Ця методика уможлиблює виокремлення трьох шкал достовірності (L, F, K); 10 – базових, а також 212 допоміжних шкал.

Основними шкалами методики є:

1 – шкала невротичного контролю (виявляє мотиваційну спрямованість на відповідність нормативним критеріям як у соціальному навколишньому, так і в сфері фізіологічних функцій організму; основною проблемою особистості цього типу є подавлення спонтанності, стримування активної самореалізації, контроль над агресивністю, гіперсоціальна спрямованість інтересів, орієнтація на правила, інструкції, вказівки; інертність в ухваленні рішень, надвідповідальність, яка поєднується з тенденцією до уникнення серйозної відповідальності через страх не справитись);

2 – шкала песимістичності (її відносять до групи шкал гіпотимного, гіпостенічного кола, характерного для слабкого типу вищої нервової діяльності; провідною мотиваційною спрямованістю є уникнення неуспіху; особам такого типу властиві: високий рівень усвідомлення наявних проблем крізь призму незадоволеності та песимістичної оцінки власних перспектив; схильність до роздумів, інертність в ухваленні рішень, виражена глибина переживань, аналітичний склад розуму, скептицизм, самокритичність, деяка невпевненість у собі, своїх можливостях);

3 – шкала емоційної лабільності (підвищення профілю за цією шкалою виявляє нестійкість емоцій і конфліктне поєднання різноспрямованих тенденцій: високий рівень домагань поєднується із потребою у причетності до інтересів групи, егоїстичність – з альтруїстичними деклараціями, агресивність – з прагненням подобатись навколишнім; особи з провідною третьою шкалою вирізняються відомою демонстративністю, яскравістю емоційних проявів за певної поверхневості переживань, нестійкістю самооцінки, на яку суттєво впливає значуще навколишнє; їх вирізняє переконаність в ідентичності свого «Я» декларованим ідеалам, незрілість установок і суджень);

4 – імпульсивності (виявляє активну особистісну позицію, високу пошукову активність, у структурі мотиваційної спрямованості – домінування мотивації досягнення, впевненість і швидкість в ухваленні рішень, спонтанність; мотив досягнення успіху тут тісно пов'язаний з волею до реалізації сильних бажань, які не завжди підкорюються контролю розуму; що менше зрілою є особистість, що менше панують над нею норми поведінки, прищеплені вихованням, то сильнішим є ризик прояву спонтанної активності, спрямованої на реалізацію миттєвих спонукань, всупереч здоровому глузду й інтересам соціуму);

5 – мужності-жіночності (інтерпретується залежно від статі досліджуваного; підвищені показники за цією шкалою у будь-якому профілі означають відхилення від типової для певної статі рольової поведінки й ускладнення сексуальної міжособистісної адаптації; розробники тесту ММРІ, створюючи цю шкалу, задумали її як індикатор гомосексуалізму. Однак насправді ця шкала не завжди дозволяє робити такі висновки. Навпаки, у своїй основі – це показник жіночності в характері, інтересах, звичках. У жінок високі показники за цією шкалою відображають риси мужності, незалежності, прагнення до емансипації, до самостійності в ухваленні рішень);

6 – ригідності (виявляє стійкість інтересів, наполегливість у відстоюванні власної думки, стеничність установок, активність позиції, яка посилюється при протидії зовнішніх сил, практичність, тверезість поглядів на життя, прагнення опиратись на власний досвід, синтетичний склад розуму з вираженим тропізмом до системних побудов, до сфер конкретних знань, до точних наук);

7 – тривожності (стосується показників гіпостенічного, гальмівного кола; підвищення профілю за цією шкалою за нормативного розкиду виявляє домінування пасивно-страждальної позиції, невпевненість у собі та у стабільності ситуації, високу чутливість і підвладність середовищним впливам, підвищену чутливість до небезпеки; превалює мотивація уникнення неуспіху, сензитивність, установка на конгруентні взаємини з навколишніми,

залежність від думки більшості; характерологічно люди цього типу вирізняються розвинутим почуттям відповідальності, обов'язковістю, скромністю, підвищеною тривожністю щодо дрібних життєвих проблем, тривогою за долю близьких; їм властива емпатійність (співчуття і співпереживання), виражена залежність від об'єкта прив'язаності та будь-якої сильної особистості);

8 – індивідуалістичності (виявляє відоособлено-споглядальну особистісну позицію, аналітичний склад розуму, схильність до роздумів превалює над почуттями та дієвою активністю; при хорошому інтелекті особистості цього типу відрізняються творчою орієнтованістю, оригінальністю висловлювань і суджень, своєрідністю інтересів і захоплень; відзначається певна вибірковість у контактах, відомий суб'єктивізм в оцінці людей і явищ навколишнього життя, незалежність поглядів, схильність до абстракції, тобто до узагальненням і до інформації, відірваної від конкретики та буденності);

9 – оптимістичності (відображає активність позиції, високий рівень життєлюбства, позитивну самооцінку, схильність до жартів, високу мотивацію досягнення, однак орієнтовану переважно на моторну рухливість і мовленнєву надактивність, аніж на конкретні цілі; настрої припіднятий, однак у відповідь на протидію легко спалахує і так само легко згасає реакція гніву; успіх зумовлює відому екзальтацію, емоцію гордості; життєві труднощі сприймаються як легко подолані, в іншому випадку значущість недосяжного легко знецінюється; відсутня схильність до серйозного заглиблення у складні проблеми, домінує безпечність, радісне сприйняття всього навколишнього світу та свого буття, упевненість у майбутньому, переконаність у тому, що щасливий(а));

0 – соціальної інтроверсії (поглиблює гіпостенічні прояви та послаблює стенічні риси; виявляє пасивність особистісної позиції і більше звернення інтересів у світ внутрішніх переживань як константна властивість особистості, тобто інтровертованість, при підвищених і високих показниках цієї шкали у

профілі норми; підвищення цієї шкали відображає зниження рівня включення в соціальне середовище, виявляє замкнутість, сором'язливість).

Результати застосування розглядуваної методики дають змогу кількісно та якісно оцінити структурні компоненти особистості і, відповідно, побудувати особистісний профіль.

РОЗДІЛ 3

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНОСТІ ЖІНОК ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

3.1 Дослідження особливостей кохання

Попри наявність великого арсеналу загальних джерел соціокультурного походження, зокрема, книг, міфів, а також ЗМІ, єдиного визначення поняття кохання не існує. Популярним синонімом до слова «кохання», який часто вживають, є «гармонійні міжособистісні стосунки», а власне кохання має низку рівнів впливу: фізичний, психічний, особистісний, духовний, соціальний.

У науковій літературі існують такі погляди на феномен кохання:

– кохання – це інтенсивне, інтимне, відносно стабільне почуття суб'єкта, яке пов'язане із сексуальними потягами; особливий стан, який може стати мотивацією поведінки щодо суб'єкта кохання;

– особливий стан ейфорії, який корелює з ілюзією, пошук власного щастя у парі з партнером, наділеним тими психічними властивостями, у яких людина відчуває потребу;

– почуття, зумовлені особистісно (самовдосконалення) і фізично (сексуальні потреби), а прояв кохання є прагненням бути представленим особистісно-значущими рисами, зокрема прагнення повернути до себе любов;

– форма людської близькості, яку обумовлюють сексуальні, соціальні й особистісно-значущі потреби, що змінюються упродовж життя;

– вища форма людської близькості, що забезпечує оптимальні психологічні умови задля особистісного розвитку та самореалізації кожного з партнерів;

– напружене, інтенсивне та відносно стійке почуття, фізично зумовлене сексуальними потребами; виражається у прагненні бути максимально повно представленим власними особистісно-значущими рисами у житті іншого так, аби спонукати його до відповіді з такою ж інтенсивністю, напруженістю та стійкістю [25, с. 48-49].

Ідеальне кохання потребує від його суб'єктів взаємних почуттів і гармонійного поєднання особистісних рис і потреб. Формування уявлення про кохання розпочинається з дитинства і, відповідно, змінюється під впливом соціокультурних стереотипів. Ключова роль у цьому належить особистісному розвитку і власному досвіду. Кохання – це не лише «подія», а процес, який ґрунтується, розвивається й удосконалюється на соціальних поглядах, зокрема на системі переконань кожного індивіда.

Тема кохання звучала і в класичному психоаналізі З. Фрейда, який у свій час вважав, що кохання між чоловіком і жінкою має два джерела – сексуальне й еротичне, а кохання, передусім, сексуальне, є підґрунтям людської культури.

Окремо питання кохання і шлюбу у своїх працях розкривав А. Адлер. Учений зазначав, що дитина змалку перебуває в атмосфері стосунків кохання і шлюбу батьків, а відтак вона поступово готується до того, аби обрати свою позицію щодо кохання й визначити власний напрям. На основі дослідження взаємозв'язків мотивації шлюбу та задоволеності подружжя своїми стосунками було виявлено, що найудалішим при вступі у шлюб стало поєднання мотивів кохання та духовної єдності. Продовжуючи попередній контекст, зазначмо, що емоційні стосунки симпатії вчені вважають фундаментом у сімейних стосунках. Уявлення подружжя про кохання є доволі важливими в задоволеності шлюбом і життям загалом [25, с. 49].

Кохання доволі суттєво залежить від об'єкта, однак для цього необхідно володіти окремими якостями, без яких індивід не здатний по справжньому любити, кохати. Кохання зумовлюють сексуальні й особистісні потреби. Воно потребує вірності партнеру, щирості почуттів. Уявлення подружжя про

кохання здійснюють особливі регулюючі функції у шлюбно-сімейних стосунках, детермінуючи значною мірою побудову подружніх взаємин.

На переконання В. Рибалки [18], уявлення про кохання є усвідомлюваним або неусвідомлюваним образом кохання як безпосереднього, глибокого, інтимного почуття, предметом якого є інша людина.

Уявлення про кохання формується в дитинстві крізь призму близьких навколишніх. Змістове наповнення поняття «кохання» трансформується упродовж усього життя людини. Одним із магістральних чинників впливу на формування різних видів кохання є, безумовно, потреби індивіда в різні його вікові періоди. На формування уявлення про кохання значно впливають стереотипи, соціальні установки й образ взаємин між батьками. Чоловіки, на відміну від жінок, частіше схильні до побудови любовних стосунків з жінками за прикладом таких взаємин між батьком і матір'ю та їх рольового розподілу. Образи кохання та сім'ї формуються ще в дитинстві, натомість у дорослому віці вони переносяться на взаємини з партнером. Уявлення про кохання в представників жіночої статі формується під впливом засобів масової інформації, книжкових персонажів, кінофільмів тощо.

У своїй теорії Р. Стернберг [54] під коханням розумів поєднання трьох складників, представлених у вигляді трикутника. Загалом, автор розглядуваної методики «тріади кохання» зобразив за допомогою такої моделі (рис. 3.1):

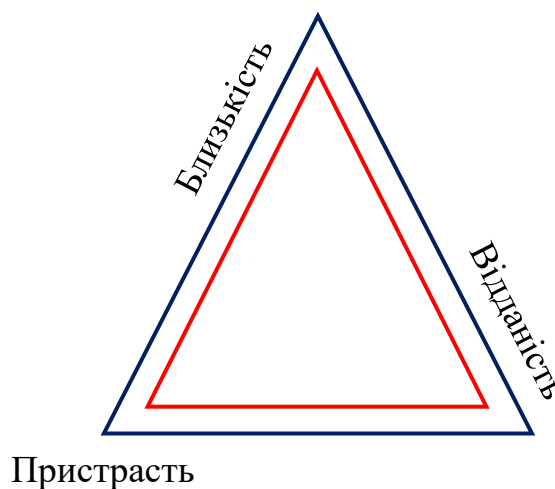

Рис. 3.1 «Тріада кохання» за Р. Стернбергом

на вершині розмістив інтимність, себто почуття близькості та взаємної прив'язаності; вершина зліва в основі означає пристрасть, тобто мотиваційні джерела збудження; вершина справа в основі знаменує рішення/обов'язок, інакше кажучи, кохати людину й обов'язок оберігати це кохання.

З плином часу аспекти кохання обов'язково змінюються, що, відповідно, і зумовлює зміну довжини сторін трикутника. Сторона «пристрасть» може стати коротшою, натомість «відданість», яка відображає моральні угоди – подовжитись.

Результати емпіричного дослідження за методикою «Тріада кохання» Р. Стернберга (рис. 3.2) дають змогу констатувати, що:

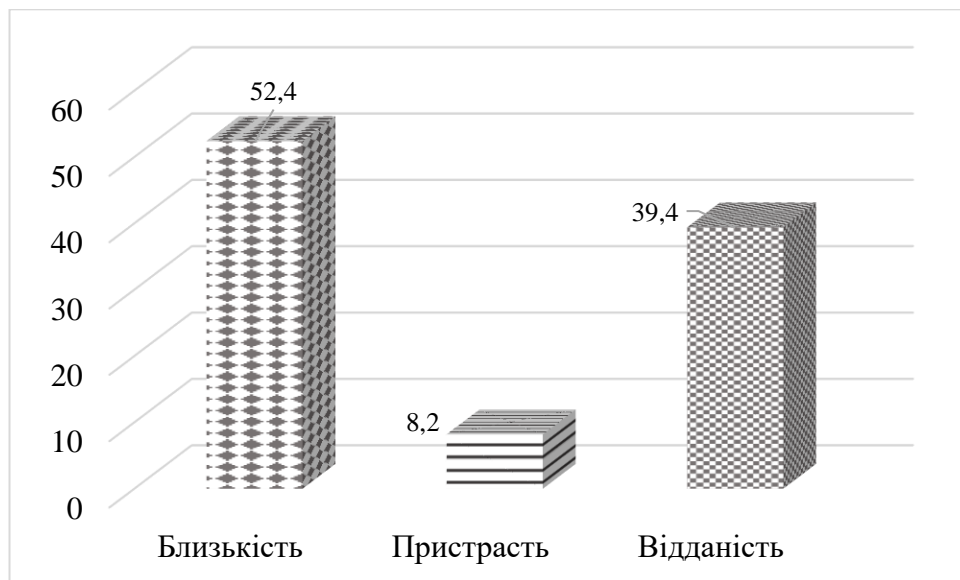

Рис. 3.2 Вираження складників кохання опитаних (у %)

1) в опитаних жінок ранньої дорослості компонент «пристрасть» має середній рівень вираження, яка, зазвичай, започатковує інтимні стосунки, її змістовим наповненням є потреба у фізичній присутності коханої людини, потребі її торкатись, тілесній близькості;

2) натомість «романтична симпатія», яка в коханні є стабілізуючим і зміцнюючим чинником (конгломерат компонентів, який охоплює поступливість, чуйність, взаємоповагу, терпимість, почуття гумору тощо), – перебуває на рівні вище середнього. Можна припустити, що респондентки близькість можуть реалізовувати в постійних любовних стосунках і такі взаємини мають можливість зміцнити всі сегменти кохання в обох партнерів;

3) молоді жінки у стосунках також тяжіють і до відданості, тобто у їхніх взаєминах присутня і моральна складова, себто їх ціннісний аспект, зокрема духовний, раціональний. Опитані вважають, що у стосунках доволі важливо підтримувати вогнище любові самовідданістю, вдячністю, приязню один до одного. На переконання досліджуваних, саме відданість здатна у стосунках позитивно впливати і на емоційний компонент, бо так чи інакше, всі любовні потенції витрачаються на взаєморозуміння між партнерами, а відтак, на установлення емоційного зв'язку між ними.

3.2 Дослідження сексуальних фантазій

Під сексуальними фантазіями розуміють певну думку чи уявний сценарій, який сприймається людиною як сексуальне збудження.

На переконання З. Фрейда [23] та його послідовників, сексуальні фантазії є результатом сексуальної незрілості, незадоволеності, мазохізму, придушення і несвідомих сексуальних конфліктів, особливо в жінок. Тепер, навпаки, відсутність сексуальних фантазій вважають патологією. У спеціальних дослідженнях точку зору З. Фрейда не підтверджено.

Існують докази, зокрема дослідження сексологів [42], які свідчать про те, що індивіди, які живуть більш активним сексуальним життям, схильні до більшої кількості сексуальних фантазій. Разом із тим, частота сексуальних фантазій доволі позитивно впливає на сексуальну задоволеність у жінок, хоча не було виявлено жодної суттєвої кореляції у чоловіків.

За даними британського дослідження (у якому взяли участь 1300 респондентів) [50], виявилось, що жінки та чоловіки доволі часто думають і фантазують про інших людей під час сексу зі своїми партнерами. Так, 46 % досліджуваних жінок і 42 % – чоловіків фантазують про когось іншого, займаючись сексом. Такі думки в опитаних обох статей, міркуючи з усього, лише підсилюють задоволення від занять коханням. У переважної більшості жінок фантазії торкаються близького друга чи колеги по роботі. Лише 30 %

жінок та 25 % чоловіків справді займалися сексом із суб'єктом, який раніше уявлявся ними в сексуальних фантазіях. І тільки 26 % опитаних жіночої статі та 22 % досліджуваних чоловічої статі кохалися із колегами, про яких вони мріяли раніше. При цьому кожна п'ята жінка та 11 % чоловіків плекали мрію зайнятися сексом зі своїм шефом (як не дивно, для більшості суб'єктів це були садомазохістські фантазії). Результати досліджень також свідчать, що перед інтимною близькістю 70 % жінок і 63 % чоловіків думають про те, яким був би секс із новим партнером. При цьому зустріч з новим партнером виправдовує сексуальні очікування 62 % жінок, а 38 % жінок розчаровує. Натомість у чоловіків таке співвідношення становить 68 % і 32 %.

Дослідження, яке провів психотерапевт з Лондона Кар Бретт (кількість учасників – понад 23 тис. осіб), засвідчило, що ексгібіціонізм, вуайєризм і садомазохістський секс домінують серед сексуальних фантазій середньостатистичних британців. Французьке дослідження, проведене на вибірці 5000 респондентів, виявило, що 87 % опитаних фантазували про секс зі своїм теперішнім партнером [50].

Група американських і французьких фахівців з Техасу і Сорбони стверджують [50], що насилля є однією з найпоширеніших сексуальних фантазій жінок. При цьому жінки в цьому питанні доволі примхливі – у кожної з них до цього процесу є свої побажання. За даними вчених, 71 % жінок різного віку воліють, аби їх коханці хоча б один раз виступили в ролі гвалтівника. Це підтвердили результати опитування, у якому взяли участь 355 представниць жіночої статі. Їм усім демонстрували відео гвалтування, а згодом пропонували пройти психодіагностичне дослідження. Як з'ясувалось, 71 % опитаних жінок бажали хоча б раз взяти участь у такій грі. Сексологи стверджують, що такі сексуальні фантазії як мінімум раз у місяць виникають у 40 % жінок. 20 % представниць прекрасної статі мріють бути «згвалтованими» хоча б раз у тиждень.

У дослідженні, проведеному на вибірці єгипетських жінок ($n = 257$) було виявлено [57], що найпоширенішими сексуальними фантазіями були

романтичні сцени (66,7 % для групи I та 55,0 % для групи II). Значна різниця між двома групами була виявлена у відсотках жінок, які фантазували про повний статевий акт (4,8 % для групи I на противагу 28,2 % для групи II). Найбільш поширеною частотою сексуальних фантазій був один раз на день для групи I (15,9 %) і 2-3 рази на тиждень у групі II (21,4 %). Реакція на сексуальні фантазії у 78,6 % групи I була бездіяльністю, тоді як 56,5 % групи II мали статевий акт. Людина, яку уявляли в сексуальних фантазіях, найчастіше була теперішнім або майбутнім чоловіком в обох групах (68,3 % і 85,5 % відповідно). Особа, яку уявляли в сексуальних фантазіях, завжди була жінкою, як повідомили 20,6 % групи I та 0,8 % групи II. Переважна більшість опитаних жінок визнали, що сексуальні фантазії трапляються дуже рідко. Вони частіше зустрічаються у жінок 20-29 років і у заміжніх жінок. Найпоширенішою темою сексуальних фантазій є романтична сцена з чоловіками. Частота сексуальних фантазій зростає при активній статевій поведінці в шлюбі та з вищим рівнем освіти.

З огляду на викладене вище, можна констатувати, що сексуальні фантазії різні за походженням, а тому немає фантазій «хороших» і «поганих». Для одних індивідів – це втеча від реальності, для других – спосіб зруйнувати табу, для третіх – прагнення проекспериментувати, внести різноманітність. До сексуальних фантазій можуть спонукати як перегляд порнографії, так і дитячий досвід.

Сексуальні фантазії мають свої переваги:

- думки про секс можуть підсилювати сексуальне бажання і збудження, що у свою чергу, може сприяти повернути потяг, якщо він з певної причини згас;

- сексуальні бажання дають змогу почуватися сексуальною, бажаною жінкою чи бажаним чоловіком. Скажімо, коли жінка фантазує на предмет зґвалтування, то це не означає, що їй до вподоби страждати. В її уяві може виникати зв'язка на кшталт: «Я є такою сексуальною і бажаною, що він не зможе стриматися, а тому накинетесь на мене»;

– сексуальні фантазії уможливають розслаблення і звільнення від стереотипів. До прикладу, жінка, яку виховували згідно з релігійними цінностями, використовуючи фантазії про чоловіче домінування, може перекласти відповідальність за свій «гріх» на партнера;

– так звані «заборонені» сексуальні фантазії допомагають в ознайомленні зі своїми «темними» субособами, а також звільнити заблоковану енергію у спосіб дозволити собі реалізувати свої потаємні бажання. Застосовуючи фантазії, це втілюється безпечно для себе й навколишніх;

– сексуальні фантазії допомагають пом'якшити, полегшити й розрядити тривогу;

– фантазування може бути й «репетицією» перед майбутньою інтимною близькістю, що дозволить почуватись упевненіше та спокійніше; такий аспект є особливо актуальним для суб'єктів, які мають невеликий сексуальний досвід;

– сексуальні фантазії можуть допомогти в діагностиці. Наприклад, якщо певні фантазії трапляються часто, і це не відповідає реальній сексуальній поведінці, то про це варто замислитись. Так, якщо суб'єкт перебуває у регулярних гетеросексуальних зв'язках, а йому постійно сняться сни гомосексуального характеру, то це може свідчити про наявність у структурі його лібідо вираженого гомосексуального компонента.

Попри наявні переваги сексуальних фантазій, варто вказати і на їх негативні моменти, зокрема:

– сексуальні фантазії можуть спонукати до виникнення проблеми, коли суб'єкт у зв'язку з їх наявністю переживає виразне почуття провини. Останнє може посилюватись, якщо фантазії індивіда стосуються не свого партнера;

– може виникати страх і сором, якщо фантазії порушують внутрішні табу. В цьому випадку шкодять не власне фантазії, а неможливість упоратися із провинною, страхом і соромом;

– до сексуальних фантазій варто ставитись насторожено, якщо вони цілком замінюють сексуальний акт. У цьому разі рекомендують все ж таки наважитись на зустрічі з реальними людьми;

– сексуальні фантазії також спонукають до настороженості, коли індивід плутає реальність і фантазії.

За версією американських сексологів [42], у рейтинг найпопулярніших жіночих сексуальних фантазій входять: 1) секс із кількома партнерами; 2) грубий або владний секс зі зв'язуванням; 3) раптовий і стрімкий секс із незнайомим партнером; 4) секс із представницею своєї статі [9]. Однак не факт, що за можливості жінка ризикне імплементувати такі фантазії, а от помріяти – можна.

Найменш доступною і найвіддаленішою сферою «країни мрій» є сексуальні сновидіння. В епоху Середньовіччя було написано низку томів і захищено докторські дисертаційні дослідження з демонології. Йшлося про чоловічого демона, тобто інкубуса, який нахабно проникав у ліжко жінки, яка спить, і на яку він «кинув око». Сьогодні викреслило містику з еротичних снів і походження подібних сновидінь пояснює наявністю в індивіда компенсаторної реакції організму на тривале статеве утримання. З віком у представників чоловічої статі сексуальні сновидіння рідшають, натомість у жінок – частішають. Однак як у жінок, так і чоловіків, еротичні сни часто трансформуються в реальні сексуальні мрії.

Результати проведеного емпіричного дослідження у контексті вивчення особливостей сексуальних фантазій опитаних проілюстровано на рис. 3.3.

Як видно з рисунка, опитані респондентки надають перевагу фантазії «ідилічна зустріч» (72,5 %). Такий результат є свідченням того, що переважна більшість молодих жінок фантазують на предмет ідеальних стосунків, наявності в них спільних інтересів і захоплень, традицій і звичок із чоловіком, взаєморозуміння і взаємоповаги, знаходження компромісів і конструктивного виходу з будь-якої ситуації, нескінченного кохання, безоцінної любові, розуміння думок і бажань партнера. Вони мріють про створення власного

світу, в якому можна було б відпочити від буденності та наповнитись почуттям любові; подарунки та дрібні приємності, які б приносили задоволення обом партнерам; компліменти, які б нагадували про захоплення партнерів одне одним, адже слова подяки й захоплення є «ключем» до серця коханої людини, які вселяють віру в справжність любові; турботу одне про одного, підтримку, допомогу; висловлення вдячності (навіть за найменші дрібниці), яка є свідченням любові й упевненості, що її цінують.

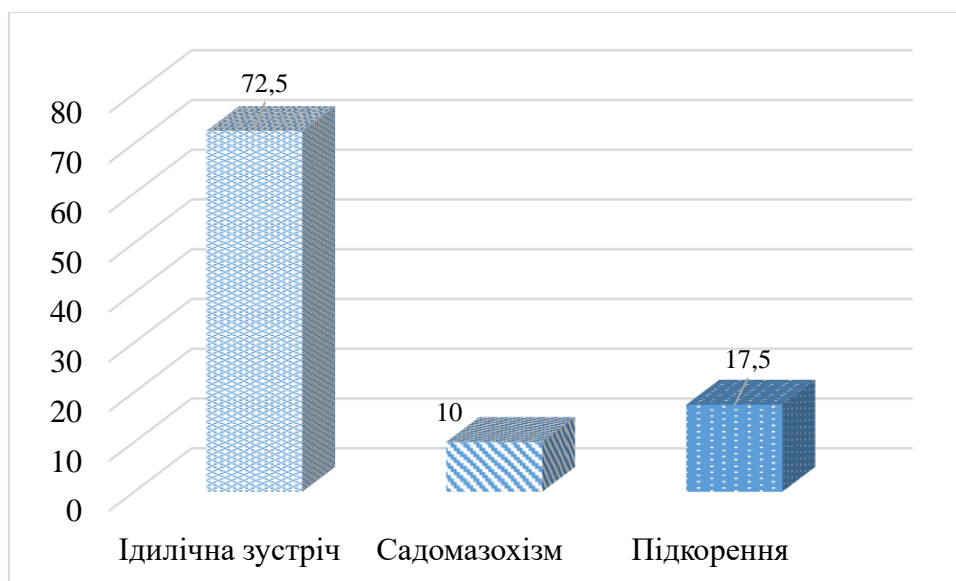

Рис. 3.3 Особливості сексуальних фантазій досліджуваних (у %)

Помітно менше виражено фантазію «підкорення» (17,5 %). Можна припустити, що досліджувані її вважають соціальною нормою, спираючись на переваги слов'янської ментальності. У свідомості представниць прекрасної статі це утверджено багатовіковою традицією і вони готові прийняти патріархальну модель стосунків, у яких провідна роль належить чоловіку.

Четверта частина вибірки обрала фантазію «садомазохізм» (10 %). Ми припускаємо, що такі жінки готові спричинити біль своєму партнеру (садизм), а також його відчувати (мазохізм), і, відповідно, отримувати від цього насолоду, тобто своє сексуальне задоволення опитані обумовлюють стосунками домінування і підпорядкування, у яких заподіяння болю є лише одним з елементів. Зазначмо, що садомазохізм потрібно відрізнити від проявів жорстокості й агресивності, які можуть мати місце в сексуальних стосунках і не пов'язуватись з отриманням насолоди.

3.3 Дослідження типів сексуальних сценаріїв

Наукові дослідження типології сексуальних сценаріїв сьогодні привертають все більше уваги вчених. Попри наявну кількість представлених у спеціальній літературі типів сексуальних сценаріїв, розглянемо нещодавно запропоновану типологію означеного феномена вітчизняної дослідниці В. Гупаловської [6]. Науковиця зауважує, що нині поза увагою вчених перебувають важливі аспекти розгляду й оцінки сексуальних сценаріїв. Згідно із представленою нею моделлю сексуальності [7], а також з концептуальними рівнями прояву людської сексуальності, можна виокремити такі типи сценаріїв, як: 1) тілесно-фізичний, 2) душевно-емоційний, 3) ментально-духовний. Однак вони є узагальненими й об'єднують часткові типи скрипти.

В. Гупаловська вказує на недостатнє вивчення дослідниками духовного компоненту сексуальної поведінки. Однак зауважує, що присутнє розмаїття палітри сексуальних переживань (відчуття виходу за межі свого Я; стан польоту, невагомості; стати чимось більшим, аніж тіло, ніж Я; відчуття себе причетним до усього живого на планеті, зокрема до акту творіння), які свідчать про їх трансцендентний рівень.

На думку авторки, до сценаріїв, у яких акцентується на тілесно-фізичному рівні, можна віднести вже розкриті раніше сценарії – гедоністичний і, певною мірою, пронатальний, зокрема ринковий і самоствердження; а також ігровий і гедоністичний підхід до сексуальних взаємин [51]; релаксаційний і гедоністичний міжособистісні сексуальні сценарії; фізичного сексу та, певною мірою, Sexual affiance (сексуальної ефективності) [49]; гедоністичний, рекреаційний, пізнавальний і релаксаційний сексуальні стандарти. Сексуальні сценарії у якості тілесних сексуальних практик також можуть мати декілька контекстів. Проте, на переконання В. Гупаловської, визначальним є домінування уваги до тілесних відчуттів та заперечення емоційної й духовної близькості і, загалом, емоційного та духовного складника сексуальної поведінки.

Зазначмо, що самореалізаційний сценарій можна розуміти як реалізацію особистісного потенціалу, так і реалізацію себе як жінки/чоловіка, інакше кажучи, відбувається актуалізація як соціально-особистісних утворень, так і більш глибоких – рівня індивідуації Аніма/Анімус (за К. Юнгом, реалізація себе як представника статі; утілення жіночого чи чоловічого начала).

У душевно-емоційний сценарій, безумовно, відносять романтичний сексуальний компонент, який культивується в європейській культурі й уже виходить за межі проєвропейських культур (зокрема, США, Європа, Південна Америка), осягаючи, водночас із цивілізаційним розвитком й індустріалізацією, країн Африки й Азії, для яких він був менш властивим.

Опираючись на стадії індивідуальної еволюції лібідо, можна міркувати про платонічне, романтичне, еротичне і сексуальне лібідо; і, відповідно, платонічний, романтичний, еротичний і сексуальний (зрілий) сценарій. Романтичний сценарій описано майже в усіх типологіях сексуальних сценаріїв, однак, із дещо іншим «відтінком», із акцентом на наявності почуттів, а також захоплення партнером. У відповідності до реалій, романтичному сценарію властиво як сексуальне й еротичне, так і романтичне лібідо. Натомість платонічне лібідо не має аналога в жодній із класифікацій. У цьому зв'язку постає необхідність виокремити платонічний тип сексуального сценарію. Йому властиво духовно-емоційне залучення і відсутність відчуження, у класичному варіанті – тілесні взаємини не мають місця. Цей тип сценарію може бути характерним і для прихильників сучасних течій асексуалів, сапієсексуалів, себто тієї когорти людей, перші з яких заперечують тілесно-сексуальні взаємини загалом, натомість другі – вважають, що інтелект – це єдина принада партнера. Платонічний тип сценарію може бути властивий і особам (передусім, дівчатам) юнацького віку й у ранній дорослості; може бути актуальним і у зрілішому віці, залежно від ціннісного ставлення до сексуальних взаємин і міжстатевих стосунків у цілому й трансформуватись згідно з життєвим досвідом.

Сексуальний контакт з метою досягнення несексуальних, в основному матеріальних цілей (скажімо, від проституції до «вигідного» шлюбу), В. Гупаловська називає ринковим. У цьому зв'язку сексуальність розцінюють як капітал, який можна обміняти на інші блага. Чи вважають інструментальним, себто таким, що слугує іншим, зокрема, не пов'язаним із сексуальністю напрям, цілям. Його аналогом може бути сценарій винагороди й обмінний підхід щодо сексуальності. На відміну від інструментального, експресивний складник уможлиблює реалізацію власне сексуальності й романтично-емоційного потенціалу суб'єкта.

Варто зазначити, що такий тип сценарію як патріархальний (а його, до речі, вважають типом загальнокультурного рівня), можуть сповідувати окремі суб'єкти, тобто він може бути міжособистісним та індивідуальним. Зазначмо, що в українському суспільстві патріархальні цінності мають ще багато прихильників, однак ідеї гендерної рівності доволі вже розповсюджені. Патріархальні стереотипи у плані сексуальності знаходять своє відображення в переконаннях, що чоловік має ініціювати стосунки, зокрема й сексуальні; він володіє вищою сексуальною мотивацією тощо.

Результати проведеного емпіричного дослідження типів сексуальних сценаріїв представлено на рис. 3.4.

Отже, як видно з рисунка, більше половини молодих жінок віддають перевагу романтичному сценарію (57,5 %). Можна припустити, що опитані свої взаємини будують на основі глибоких почуттів, які в подальшому можуть стати підґрунтям для майбутнього вступу у шлюб. Зустрічаючись і спільно проводячи час, жінки вчаться приймати свого обранця з усіма його перевагами й недоліками (таким, як він є), цінувати взаємини, розуміти потреби й бажання партнера, знаходити компроміс, домовлятися, бути прихильними та близькими у взаємодії, дотримуватись взаємної поваги тощо. Зазначмо, що в період ранньої дорослості романтичність взаємин є надзвичайно важливим сегментом спільного буття партнерів.

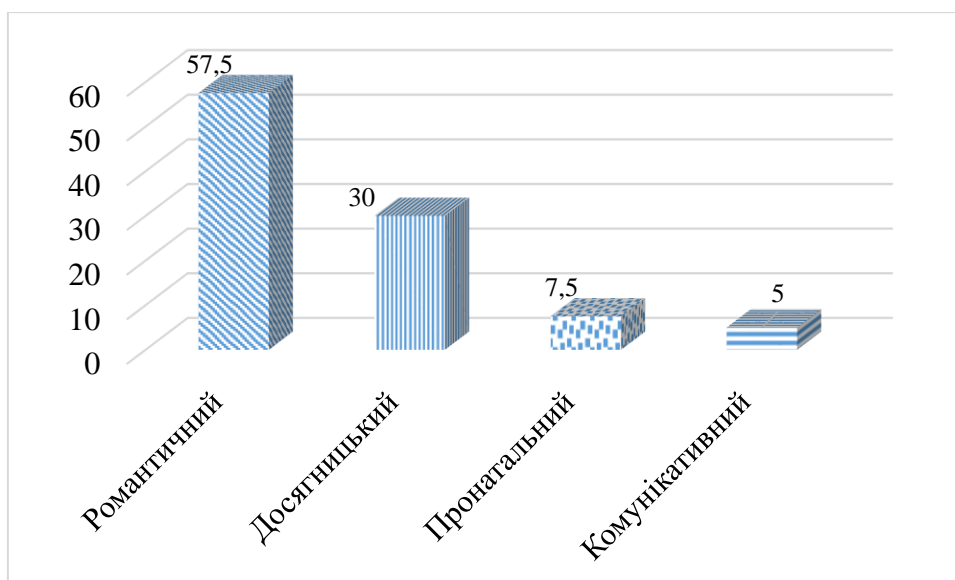

Рис. 3.4 Вираження типів сексуальних сценаріїв опитаних (у %)

Друге місце належить досягницькому сценарію (30 %). В означений період він властивий молодим жінкам тому, що саме на етапі зустрічей обидва партнери намагаються продемонструвати свої найкращі сторони і, відповідно, реалізувати поставлену мету, себто бути зі своїм обранцем. Негативні риси партнери намагаються «не показувати». У випадку, коли один із партнерів помічає негативні прояви характеру іншого, то «списує» їх на поганий настрій чи іншу причину.

Третє і четверте місце посіли пронатальний і комунікативний сценарії, вираження яких є незначними – 7,5 % і 5 % відповідно. Представниці першого сценарію вважають його ключовим у народженні дитини, відтак сексуальні стосунки є необхідним компонентом подружніх обов'язків й описується як рутинний і одноманітний. Натомість провідною цінністю другого сценарію є індивідуальна комунікація з обранцем, зокрема й еротична.

Зазначмо, що крім відсоткового обчислення кожної зі шкал методик, було виявлено статистично значущі кореляційні зв'язки романтичного сценарію з усіма шкалами методики «Трикомпонентна шкала любові», а саме: інтимністю ($r = 0,319$ при $p \leq 0,05$), пристрасстю ($r = 0,312$ при $p \leq 0,05$), обов'язком ($r = 0,274$ при $p \leq 0,05$).

В аспекті зв'язків особистісних рис зі складниками сексуальності опитаних респонденток, виявлено кореляції, які зумовлюють особливості сексуальних фантазій:

– оптимістичності і підкорення ($r = 0,317$ при $p \leq 0,05$). У цьому контексті зазначмо, що оптимістичних жінок вирізняють легковажність, певна безпечність, швидке захоплення і згасання, грайливість і непостійність. Їм не властива особлива розбірливість у контактах, вони не зациклюються на умовностях. Для них характерним є вибір сексуальної фантазії «підкорення». Не зважаючи на активну позицію жінки, в сексуальних бажаннях вона воліє, аби чоловік приборкав її активність, нівелював екзальтованість, застосовуючи свою авторитетність і владу в межах фантазії «підкорення»;

– індивідуалістичності й ідилічної зустрічі ($r = 0,321$ при $p \leq 0,05$). З огляду на те, що індивідуалістичність припускає замкнутість, самотність і вибірковість контактів, то фантазування з теми сексуальних взаємин поза будь-якими умовностями, забезпечує псевдо втілення латентних сексуальних бажань. Життєва позиція цих жінок, поєднана з претензією на несхожість і оригінальність на інших, а відтак легковажність сексуальної поведінки у контексті фантазії «ідилічна зустріч» уможливорює підтвердження внутрішнього відчуття свободи й «іншості» від соціальних норм.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу розглядуваної теми, а також проведеного емпіричного дослідження, можна зробити такі висновки:

1. У сучасному світі поняття «сексуальність» розуміють як поліпараметричне утворення, яке стосується різних сфер життя і супроводжує різні шаблі функціонування особистості. Наразі існує низка підходів, які тлумачать концепт «сексуальність» з позиції біологічної, соціальної та психологічної.

2. З огляду на те, що в науковій літературі єдиного та чіткого визначення зрілої сексуальності не існує, її вважають феноменологічною. Переважна більшість учених розглядали зрілу сексуальність у форматі психоаналітичних досліджень, тілесно орієнтованої психотерапії, теорії об'єктних стосунків і міжособистісних взаємин. Провідна ідея передбачає асиміляцію раннього інфантильного досвіду та гармонійне утілення сексуального лібідо в соціумі. Зріла сексуальність тісно корелює з успішним «проходженням» стадій психосексуального розвитку; подоланням інфантильних травм; відчуттям суверенітету й автономії від впливу якості внутрішніх об'єктних взаємин. Благополучне й удале об'єднання догенітальних і генітальних структур психосексуального розвитку окреслює реалізацію сексуальності як зрілої властивості.

3. Особливості психосексуального розвитку жінки вирізняються більшою травматичністю і проблемністю порівняно з чоловічим. Переважна більшість учених вважають підлітковий вік кризовим у прийнятті жіночої ролі й визнанні власної сексуальності. Тілесні зміни й травма менархе уможлиблюють спричинення стресу та спонукають до розвитку статеворольових девіацій. Проте в психоаналітичних концепціях обговорюють аспект розвитку жіночої сексуальності на ранніх етапах індивідуального розвитку людини – онтогенезу. Тепер у розумінні

формування жіночої сексуальності, а також механізмів утілення дорослої сексуальності концепція едипового комплексу є ключовою.

4. Виявлено психологічні особливості сексуальності жінок періоду ранньої дорослості, а саме:

– серед складників триади кохання («близькість», «пристрась», «відданість») найбільший відсоток опитаних віддають перевагу «романтичній симпатії» (52,4 %), яка в коханні посідає місце стабілізуючого і зміцнюючого фактора і перебуває на рівні вище середнього. Можна припустити, що респондентки можуть реалізовувати близькість у постійних любовних стосунках, які уможливають зміцнення усіх сегментів кохання в обох партнерів;

– у своїх сексуальних фантазіях досліджувані надають перевагу фантазії «ідилічна зустріч» (72,5 %). Виявлене свідчить, що майже $\frac{3}{4}$ опитаних молодих жінок фантазують на предмет ідеальних стосунків, наявності в них спільних інтересів і захоплень, традицій і звичок із чоловіком, взаєморозуміння і взаємоповаги, знаходження компромісів і конструктивного виходу з будь-якої ситуації, нескінченного кохання, безоцінної любові, розуміння думок і бажань партнера;

– у контексті сексуальних сценаріїв молодих жінок домінують романтичний і досягальний – 57,5 % і 30 % відповідно. У першому випадку респондентки будують взаємини на основі глибоких почуттів, які в подальшому можуть стати підґрунтям для майбутнього вступу у шлюб; натомість у другому – обидва партнери намагаються демонструвати свої найкращі сторони і, відповідно, реалізувати поставлену мету, себто бути зі своїм обранцем;

– виявлено кореляції між особистісними характеристиками та особливостями сексуальності: оптимістичності і підкорення ($r = 0,317$ при $p \leq 0,05$); індивідуалістичності й ідилічної зустрічі ($r = 0,321$ при $p \leq 0,05$), що підтвердило гіпотезу дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асланян Т.С., Шевельдіна О.В. Психологічні особливості сексуальної поведінки сучасних жінок. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Психологічні науки. 2018. Випуск 3. Том 1. С. 13-17.
2. Берн Е. Секс у людському коханні. Ігри, в які грають у ліжку. Київ: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 256 с.
3. Бойко М. Сексологія та сексопатологія. Київ: АДЕФ-Україна, 2023. 304 с.
4. Ворнік Б.М., Кришталь Є.В. Сексологія та сексопатологія. 2-е видання. Київ: Медицина, 2023. 631 с.
5. Гавриловська К.П., Павлюк І.М. Психологічний добробут жінок із різним індексом сексуальності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Психологія. 2021. №3. С. 45-49.
6. Гупаловська В.А. Методика психодіагностики сексуальних сценаріїв «Типи сексуальних сценаріїв»: розробка та валідизація. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2020. №4. Том 31 (70). С. 8-21. URL: DOI <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/02>
7. Гупаловська В.А. Психологічна модель сексуальності. *Матеріали III Всеукраїнського психологічного конгресу з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі»*. Київ, 2015. Ч. 2. С. 55–59.
8. Гупаловська В., Стрілець Н. Психологічні особливості сексуальних установок молоді. Збірник наукових праць. Психологічні науки. 2013. Том 2. Випуск 10(91). С. 89-94.
9. Джеймс Е.-Л. П'ятдесят відтінків сірого. Ексмо, 2015. 480 с. URL: <https://stylus.ua/uk/erika-dzheyms-pyatdesyat-ottenkov-serogo-p892697c12491.html>

- 10.Єрмакова А.С. Сексуальне благополуччя як фактор успішності особистості в бізнесі: дис. ... д-ра філософії: 053 Психологія. 05 Соціальні та поведінкові науки. Одеса, 2021. 196 с.
- 11.Зозуль Т.В. Психологічне дослідження зв'язків сприйняття тілесності та сексуальних установок жінок як аспекту формування їх індивідуального еротичного коду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2021. № 5. С. 12–18.
- 12.Калька Н.М., Кузьо Л.І. Психологічні детермінанти чоловічої сексуальності в сучасному світі (результати факторного аналізу емпіричного дослідження). *Габітус*. 2021. № 32. С. 84-88.
- 13.Кашпур Ю.М. Психологічні особливості генези сексуальних уявлень особистості в період дорослішання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2010. 20 с.
- 14.Кононенко А.О. Сучасні підходи до вивчення проблеми сексуальності. *Психологія та соціальна робота*. 2021. № 1(53). С. 90-101.
- 15.Кравець В. Трансформація сексуальних цінностей на сучасному етапі розвитку України. *Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія «Історія, міжнародні відносини». 2017. Вип. 20. С. 305–313.
- 16.Крижановська З., Бабак К. Роль типу прив'язаності в сприйманні романтичних взаємин чоловіків та жінок. *Психологічні перспективи*. 2022. № 39. С. 230-239. URL: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-39-kry>
- 17.Питлюк-Смеречинська О.Д. Психологія сексуальності. Київ: Університет «Україна», 2014. 202 с.
- 18.Рибалка В.В. Почуття любові – духовна основа гуманістичної психології та педагогіки у працях Г.І. Челпанова, Я. Корчака, В.О. Сухомлинського, І.А. Зязюна, С.Д. Максименка та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Рибалка, В.В., Самодрин, А.П (Ред.). Школа – духовний осередок розвитку особистості, місцевої громади та держави. К.:

- Талком, 2018. URL: http://ipood.com.ua/data/NDR/Psychology/2018_Rybalka.pdf
19. Свиридова Л.М., Крайніков Е.В. Сприйняття власної сексуальності жінками різних вікових груп. *Науковий вісник ХДУ. Серія Психологічні науки*. 2023. № 3. С. 20-27. URL: <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/1302/1253>
20. Седих К.В., Зозуль Т.В. Типи індивідуального еротичного коду у жінок. *Психологічне консультування і психотерапія*. 2018. Вип. 9. С. 79–87.
21. Смахтіна Н.О. Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. 222 с.
22. Федик О.В. Психотехнології у роботі зі сексуальністю. *Восьмий Всеукраїнський науковий семінар «Методологічні проблеми психології особистості» 27-28 вересня 2019 року*. Івано-Франківськ, 2019.
23. Фрейд З. Психологія сексуальності. Київ: Андронум, 2020. 106 с.
24. Що таке сексуальність? *Асоціація сексологів та сексотерапевтів України*. URL: <https://sexology.org.ua/shho-take-seksualnist/> (дата звернення: 20.09.2023).
25. Яворовська Л.М., Баліцька А.Р. Уявлення про поняття «кохання» молодих жінок і чоловіків. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2020. № 69. С. 48-54. URL: DOI: 10.26565/2225-7756-2020-69-07
26. Byers, E. Sandra, O'Sullivan, Lucia F., Hughes, Kathleen. Sexual functioning of late adolescents and young adults in relationships: association with individual characteristics and relationship factors. *Sexual and Relationship Therapy*. 2021. Vol. 36. Pp. 178–197.
27. Corsini R., Auerbach A. Concise Encyclopedia of Psychology. URL: http://web.krao.kg/10_psihologia/0_pdf/11.pdf
28. Effati-Daryani F., Jahanfar S., Mohammadi A. et al. The relationship between sexual function and mental health in Iranian pregnant women during the

- COVID-19 pandemic. *BMC Pregnancy Childbirth*. 2021. № 21. P. 327. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12884-021-03812-7>
29. Evensen M. Sociocultural Factors of Female Sexual Desire and Sexual Satisfaction, Intuition: The BYU Undergraduate. *Journal of Psychology*. 2021. № 15 (01). P. 1–15.
30. Fedyk O. The problem of sexual culture of today's youth. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2014. Вип. 18. С. 157-163.
31. Fedyk O. Sexual culture of youth as a psychological problem. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2015. Вип. 20. Ч. 2. С. 227-232.
32. Fernández del Río, E., Ramos-Villagrasa, P. J., Castro, Á., & Barrada, J. R. Sociosexuality and Bright and Dark Personality: The Prediction of Behavior, Attitude, and Desire to Engage in Casual Sex. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2019. № 16(15). P. 27-31.
33. Frankl V. Theory and therapy of neuroses: Introduction to logotherapy and existential analysis. St. Petersburg: Speech, 2001. 234 p.
34. Fromm E. The Art of Loving: A Study of the Nature of Love / Eric Fromm; lane from English L. A. Chernysheva. M.: Pedagogy, 1990. 157 p.
35. Gangestad S.W., Dinh T. Women's Estrus and Extended Sexuality: Reflections on Empirical Patterns and Fundamental Theoretical Issues. *Front Psychol*. 2022. № 20. P. 32–40. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.900737
36. Gewirtz-Meydan, A., & Finzi-Dottan, R. Sexual Satisfaction Among Couples: The Role of Attachment Orientation and Sexual Motives. *The Journal of Sex Research*. 2017. № 55(2). P. 178-190.
37. Giddens E. Transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. St. Petersburg: Peter, 2004. 208 p.

- 38.Holt, L. L., Chung, Y. B., Janssen, E., & Peterson, Z. D. Female Sexual Satisfaction and Sexual Identity. *The Journal of Sex Research*. 2020. №2. P. 1-11.
- 39.Kernberg O. F. Love relationships: norm and pathology. M.: Klass, 2006. 252 p.
- 40.Klein, V., Reininger, K. M., Briken, P., & Turner, D. Sexual narcissism and its association with sexual and well-being outcomes. *Personality and Individual Differences*. 2020. № 5. P. 152.
- 41.Kutter P. Liebe, hass, neid, eifersucht. Eine Psychoanalyse der Leidenschaften. URL: <https://readli.net/lyubov-nenavist-zavist-revnost-psihoanaliz-strastey/>
- 42.Lehmiller J. The Psychology of Human Sexuality. Wiley-Blackwell, 2017. 472 p.
- 43.Liddell B.J., Byrow Y., O'Donnell M., Mau V., Batch N., McMahon T., Bryant R., Nickerson A. Mechanisms underlying the mental health impact of family separation on resettled refugees. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*. 2021. № 55 (7). P. 699–710. DOI: <https://doi.org/10.1177/0004867420967427>
- 44.Lowen A. Love and orgasm. M.: Institute general humanist Issled., 1998. 429 p.
- 45.Masters W., Johnson V., Kolodny R. Fundamentals of Sexology. M: Mir, 1998. 692 p.
- 46.Potki, R., Ziaei, T., Faramarzi, M., Moosazadeh, M., & Shahhosseini, Z. Bio-psycho-social factors affecting sexual self-concept: A systematic review. *Electronic Physician*. 2017. № 9(9). P. 172-178.
- 47.Reis J., de Oliveira, L., Oliveira, C., Nobre, P. Psychosocial and Behavioral Aspects of Women's Sexual Pleasure: A Scoping Review, *International Journal of Sexual Health*. 2021. № 33 (4). P. 494-515. DOI: 10.1080/19317611.2021.1910890

48. Rotter L. On the psychology of female sexuality. URL: <http://psychoanalyse.narod.ru/psychoan/rotter.htm>
49. Sakaluk J., Todd L., Milhausen R. & Lachowsky J. Dominant Heterosexual Sexual Scripts in Emerging Adulthood: Conceptualization and Measurement. *Journal of sex research*. 2014. 51(5). P. 516–531.
50. Sexual fantasies: modern data. Available from: https://www.researchgate.net/publication/348141684_Sexual_fantasies_modern_data
51. Snell W.E., Zlokovich M.S., & Wooldridge D.G. Sexual styles: A multidimensional approach to sexual relations. *New directions in the psychology of human sexuality: Research and theory*. Chapter 18. Cape Girardeau, MO: Snell Publications. 2001. URL : <http://cstl-cla.semo.edu/snell/books/sexuality/sexuality.htm>
52. Sobchik L.N. Psykhohohiya indyvidualnosti. Teoriya i praktyka psykhodiahnostyky. SPb.: Yzdatelstvo "Rech", 2005. 624 s.
53. Stephenson, Kyle R., Pickworth, Camryn, Jones, Parker S. Gender differences in the association between sexual satisfaction and quality of life. *Sexual and Relationship Therapy*. 2021. Vol. 10. Pp. 1-22.
54. Sternberg R. J. A Triangular Theory of Love. *Psychological Review*. 2006. № 93. P. 119–135.
55. Tyson R. Psychoanalytic theories of development. M.: Cogito Center, 2007. 407 p.
56. Velten, J., Brailovskaia, J., & Margraf, J. Exploring the Impact of Personal and Partner Traits on Sexuality: Sexual Excitation, Sexual Inhibition, and Big Five Predict Sexual Function in Couples. *The Journal of Sex Research*. 2018. № 3. P. 1–13.
57. Younis I., Salem R. Sexual daydreams in a sample of Egyptian women. *MOJ Womens Health*. 2018. № 7(6). P.167–174. DOI: 10.15406/mojwh.2018.07.00192

ДОДАТКИ

Додаток А

Психодіагностичні методики

Додаток А1

Опитувальник тріади любові за Р. Стернбергом

(«Близькість» – «пристрасть» – «відданість»)

Інструкція досліджуваному: «У бланку для відповідей залишено вільні місця, щоб вписати ім'я людини, з якою вас пов'язують любовні стосунки. Оцініть кожне із тверджень за шкалою від 1 до 9: 1 – «зовсім немає», 5 – «помірно», а 9 – «дуже сильно». Решта балів може використовуватись для проміжних оцінок.

Текст опитувальника

1. Я бажаю ___ усіляких гараздів.
2. У мене теплі взаємини з ___.
3. Я завжди можу сподіватись на підтримку ___.
4. ___ завжди може сподіватись на мою підтримку.
5. Я готовий (а) багато чим пожертвувати задля ___.
6. Я отримую доволі значну емоційну підтримку від ___.
7. Я надаю доволі значну емоційну підтримку ___.
8. Я добре ладнаю з ___.
9. Я дуже ціную важливість ___ у моєму житті.
10. Я відчуваю свою близькість до ___.
11. Мої взаємини з ___ цілком мене влаштовують.
12. Я відчуваю, що справді розумію ___.
13. Я відчуваю, що ___ справді розуміє мене.
14. Я відчуваю, що справді можу довіряти ___.

15. Я ділюся з ___ своїми глибоко особистими переживаннями.
16. Мені достатньо побачити ___, аби прийти в збудження.
17. Я дуже часто думаю про ___.
18. Мої взаємини з ___ дуже романтичні.
19. Я вбачаю ___ дуже привабливим.
20. Я ідеалізую ___.
21. Я навіть не можу собі уявити, аби хтось інший зробив мене такою (им) щасливою (им), як ___.
22. Я волію бути з ___ і ні з ким іншим.
23. Для мене немає нічого важливішого від моїх взаємин із ___.
24. Мені особливо приємний фізичний контакт із ___.
25. У моїх стосунках із ___ є щось чарівне.
26. Я обожнюю ___.
27. Я не можу собі уявити життя без ___.
28. Наші стосунки з ___ можна назвати пристрасною.
29. Коли я дивлюся фільми або читаю книги про кохання, то думаю про ___.
30. У мене часто виникають сексуальні фантазії, які пов'язані з ___.
31. Я знаю, що я люблю ___.
32. Я твердо вирішив (а) підтримувати стосунки з ___.
33. Я люблю ___ та нікому іншому не дозволю стати між нами.
34. Я впевнений (а) у сталості моїх стосунків ___.
35. Я не можу уявити собі, що може зумовити неможливість збереження моєї відданості ___.
36. Я сподіваюся зберегти любов до ___ до кінця своїх днів.
37. Я завжди переживатиму глибоку відповідальність за ___.
38. Я вважаю свою відданість ___ надто сильною.
39. Я не можу уявити собі, що мої взаємини з ___ можуть завершитись.
40. Я впевнений (а) у своїй любові до ___.
41. Я вважаю свій зв'язок із ___ постійним.

42. Я вважаю свої стосунки з ____ хорошим рішенням.
43. Я переживаю відповідальність за ____.
44. Я волію продовжити свій зв'язок із ____.
45. Навіть коли я сварюся із ____, у мене не виникає бажання схибити, порушити вірність.

Додаток А2

Анкета для виявлення типів сексуальних фантазій (W. Masters, V. Johnson & R. Kolodny)

Інструкція досліджуваному: Перед Вами аркуш із запитаннями. Прочитайте їх і оцініть згідно з такими варіантами відповідей: часто – 1; іноді – 2; ніколи – 3.

Текст опитувальника

1. Чи виникають у Вас фантазії, коли Ви уявляєте себе зіркою порнографічного фільму?
2. Чи фантазуєте Ви про ситуації, в яких не можете надати опір чоловіку через страх, покірність долі, економічні труднощі?
3. Чи виникають у Вас фантазії, у яких Ви замінюєте свого реального сексуального партнера на когось іншого, наприклад, на колишнього партнера, друга, сусіда, викладача чи когось уявного?
4. Чи виникають у Вас фантазії, у яких Ви є учасницею сексуальної оргії, у якій маєте зв'язок із багатьма чоловіками?
5. Чи фантазуєте ви про те, що є спостерігачем сексуальної близькості інших людей?
6. Чи виникають у Вас фантазії про зґвалтування?
7. Чи виникають у Вас фантазії, у яких Ви знайомитеся з чоловіком та невдовзі після цього, охоплені пристрастю, займаєтеся сексом, а після – розходитеся нарізно?
8. Чи трапляються у Вас фантазії, в яких Вас б'ють, пов'язують, шльопають, а після Ви робите це зі своїм партнером?
9. Чи бувають у Вас фантазії, в яких Ви займаєтеся сексом з будь-ким із членів вашої родини? Якщо так, то вкажіть із ким.
10. Чи фантазуєте Ви про те, що вимушені підкорятися силі партнера?
11. Чи уявляли Ви колись, що займаєтесь сексом з видатною людиною?

12. Чи фантазуєте Ви про те, що є учасницею сексуальної оргії, в який маєте зв'язок з чоловіками та жінками?
13. Чи фантазуєте Ви про те, що є спостерігачем сексуальної близькості людей, до яких згодом приєднуєтеся самі?
14. Чи фантазували Ви про те, що Вас гвалтує сексуальний бандит?
15. Чи фантазували Ви про секс з незнайомцем в майже ідеальних умовах – тихому саду, на безлюдному морському березі, залитим місячним світлом, тропічному раю?
16. Чи виникають у Вас фантазії, в яких Ви маєте необмежену владу над чоловіком?
17. Чи виникають у Вас фантазії про заняття сексом у громадських місцях?
18. Чи фантазуєте Ви про те, що Ви слабка і спокушена?
19. Чи фантазували Ви, що займаєтеся сексом з близьким другом (братом) свого сексуального партнера?
20. Чи фантазуєте Ви про сексуальну оргію, в якій беруть участь тільки жінки?
21. Чи виникають у Вас фантазії, що хтось спостерігає за Вами під час сексуальної близькості? Якщо так, то напишіть, хто це.
22. Чи уявляли Ви, що гвалтуєте чоловіка?
23. Чи уявляли Ви, що потай відвідуєте чоловіка, про якого нічого не знаєте і з ним же віддаєтеся несамовитій сексуальній інтерлюдії?
24. Чи фантазували Ви про те, на Вас надягають наручники або заковують у кайданки?
25. Чи фантазуєте Ви на тему того, що Ви працюєте повією?
26. Чи фантазували Ви коли-небудь, що вас закували в кайдани і робили з Вами все що завгодно?
27. Чи виникають у Вас фантазії, в яких Ви замінюєте свого партнера та займаєтеся сексом з чоловіком набагато старшим від Вас?
28. Чи фантазуєте Ви про заняття сексом зі своїм постійним партнером і третім чоловіком?

29. Чи фантазували Ви про те, що підглядали, як Ваш сексуальний партнер займається сексом з іншою жінкою?
30. Чи виникають у Вас фантазії, що Вас гвалтує жінка?
31. Чи Фантазували Ви про романтичні та еротичні зустрічі зі своїм сексуальним партнером?
32. Чи бувають у Вас фантазії, що Ви весь час наражаєте чоловіка покаранню, а він Вас?
33. Чи прагнете Ви у своїх сексуальних фантазіях випробувати щось унікальне чи незвідане, що не практикуєте в реальному житті?
34. Чи уявляли Ви собі, що Вами командують і наказують вступити до сексуального зв'язку?
35. Чи виникають у Вас фантазії, в яких Ви замінюєте свого партнера та займаєтеся сексом із жінкою?
36. Чи фантазуєте Ви про заняття сексом зі своїм партнером та третьою жінкою?
37. Чи фантазували Ви про те, що Ваш сексуальний партнер підглядав за тим, як Ви займаєтесь сексом із іншим чоловіком?
38. Чи фантазували Ви, що є жертвою групового насильства?
39. Чи виникають у Вас фантазії, в яких Ви знайомитеся з жінкою, займаєтеся з нею сексом, а потім розлучаєтеся назавжди?
40. Чи фантазували Ви про те, що використовуєте в сексуальних іграх шкіряну білизну, батіг, кайданки?

Додаток АЗ

Анкета для виявлення типів сексуального сценарію (А. Тьомкіна)

Інструкція досліджуваному: «На кожне з питань зафіксуйте ствердну або заперечну відповідь за допомогою знаків «+» або «-».

Текст опитувальника

1. Чи обговорювалися у Вашій сім'ї питання сексу?
2. Чи вірите Ви в кохання з першого погляду?
3. Чи розмовляєте Ви із партнером на тему сексу?
4. Чи пам'ятаєте Ви свій перший сексуальний досвід?
5. Чи обговорюєте Ви із друзями свої сексуальні «подвиги»?
6. Чи виправдовуєте Ви проституцію?
7. Чи вважаєте Ви, що чоловік повинен бути в жінки єдиним сексуальним партнером за все її життя?
8. Чи отримуєте ви зазвичай оргазм під час сексу?
9. Чи зможе духовна близькість з партнером бути компенсатором його асексуальності?
10. Чи вважаєте Ви правомірним паралельно мати жінці декілька сексуальних партнерів?
11. Чи змогли б Ви за гроші зайнятися сексом?
12. Чи припускаєте Ви можливість сексу до шлюбу?
13. Чи схвалюєте Ви секс «поза коханням»?
14. Чи обговорюєте Ви з партнером Ваші сексуальні стосунки?
15. Поділіться емоціями та роллю вашого першого сексуального досвіду
16. Чи вважаєте Ви, що рівнозначний оргазм «моральному задоволенню» від власне коїтуса?
17. Чи погодились би Ви поступитись принципом «не продавати своє тіло» у безвиході?
18. Чи різноманітний Ваш секс?
19. Чи приємним був Ваш перший секс?

20. У сексі Ви волієте більше «віддавати», аніж отримувати?
21. Чи схвально ставитесь до випадкових зв'язків?
22. На Вашу думку, чи може пристрасне бажання чоловіка до Вас розбудити у відповідь Ваше сексуальне бажання?
23. Чи вважаєте Ви, що жіноча і чоловіча проституція – це одне і те саме?
24. Чи схвалюєте Ви зради?
25. Ви допускаєте секс винятково в серйозних і перспективних стосунках?
26. Ви часто досягаєте сексуального задоволення?
27. Що означає бути сексуальною жінкою?
28. Чи припускаєте Ви секс як засіб плати?
29. Чи переглядаєте (читаєте) Ви відео (літературу) на сексуальну тематику?
30. На Вашу думку, чоловік має бути досвідченішим у сексі?
31. Чи є повне розуміння в спілкуванні з партнером запорукою хорошого з ним сексу?
32. Чи до вподоби Вам експериментувати у сексі?
33. На Вашу думку, чоловіка потрібно знати довго, аби зайнятися з ним сексом?
34. Які асоціації викликають у вас стосунки молодої дівчини та забезпеченого літнього чоловіка?
35. Чи часто Ви займаєтесь сексом зі своїм партнером?
36. Чи є важливим у сексі прелюдія і навколишнє?
37. Якими мають бути, на вашу думку, ідеальні сексуальні стосунки?
38. Чи потрібен жінці коханець, якщо немає стабільних взаємин?
39. Що в сексуальному житті може підняти Вашу самооцінку?
40. Чи могли б Ви мати сексуальні взаємини з багатим і літнім чоловіком?
41. На Вашу думку, основна функція сексу – репродуктивна?
42. Чи є емоції головним рушієм сексуального життя?
43. Чи можуть взаємини базуватися лише на сексі?
44. Чи є активність, розкутість і досвід жінки запорукою хорошого сексу?
45. На Вашу думку, чоловікам від Вас потрібен лише секс?

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ (підпис) *Кочан О!*